

ГЕННАДИЙ ПРАШКЕВИЧ

ЮРА ДАВРИДАГИ ЖОСУС¹

Рақобатчилар тўғрисида қонуний (биринчидан саккизинчигача бўлган моддалар) ва ғайриқонуний (тўққизинчидан йигирманчигача бўлган моддалар) равишда олинган манбалар рўйхати

1. Процесслар ҳақида оддий йўллар билан олинган эълонлар ва ҳисоботлар.
2. Рақобатчининг собиқ ходимлари томонидан ошкора айтилган маълумотлар.
3. Бозорлар хусусидаги қисқача маълумотлар ва маслаҳатчи муҳандисларнинг докладлари.
4. Молиявий ҳисоботлар.
5. Рақобатчилар томонидан уюштирилган кўргазмалар ва нашр эттирилган брошюралар.

¹ Юра даври — мезозой эрасининг (ер тараққиёти тарихида жуда катта судралувчилар, қилтаноқли балиқлар, қушлар, сут-эмарлар, баргли ўсимликлар пайдо бўлган даврнинг) иккинчи даври.

6. Рақобатчилар маҳсулотларининг таҳлили.

7. Коммивояжерлар ва харид бўлимларининг ҳисоботи.

8. Рақобатчининг қўли остидаги мутахассисларни ишга таклиф қилиниши ҳамда улар томонидан маҳсус саволларга ёзма равишда берилган жавоблар.

9. Турли-туман конгресс ва симпозиумларда рақобатчиларнинг мутахассисларига эҳтиёткорлик билан берилган саволлар.

10. Бевосита махфий кузатиш.

11. Рақобатчининг ходимларидан зарур маълумотларни билиб олиш мақсадида ишга ёлғондан таклиф қилиш.

12. Патентлардан бирига лицензия олмақчидек иш тутиб, рақобатчи билан сохта музокаралар олиб бориш.

13. Профессional саноат жосусларидан фойдаланиш.

14. Рақобатчининг ходимларини оғдириб олиш.

15. Рақобатчининг мулкига тажовуз қилиш.

16. Рақобатчининг харид бўлимлари хизматчиларини пора бериб, ўз томонига оғдириб олиш.

17. Рақобатчининг мутахассислари ёнига жосусларни юбориш.

18. Телефондаги гапларни тинглаш.

19. Чизмалар, нусхалар, намуналар ва ҳужжатларни ўғирлаш.

20. Дўқ билан қўрқитиб товлаш, шунингдек, тазйиқ ўтказишнинг хилма-хил усулларидан фойдаланиш.

«Кемикл инжиниринг», 1965 йил, 23 май.

БИРИНЧИ ҚИСМ

ПАРКНИНГ МАШИНАСИ ОЛИБ ҚОЧИЛСИН!

...Консултация маҳкамаси бўйича чиқарилган бўйруқ бакелит — синтетик смолали лавҳага ёпиштириб қўйилганди.

«Муҳандис Ж. К. Беррименга навбатдан ташқари отпускаи берилсин». Отпускаи!..

Мени кўриб тошдек қотиб машинистка Жоан

Стайлз (йигирма беш ёшда, Консультация маҳкама-сида бугун еттиъ ги кун ишлаши, янги иш жойидан қўрқади, бева, боласининг отаси — автомеханик Ричард Стайлз автомобиль ҳалокатида ажал топган) ёнидан ўта нохуш туйғулар оғушида ўтган ҳам эдимки, қабулхонанинг нақ эшигида шефнинг секретари Гелена Жукс билан тўқнашиб кетдим (унинг номи пок, ўзи ҳушёр ва жудаям ақлли бўлиб, театр — жон-дили эди, лекин бу унинг ишларига халал бермасди).

— Сизни кутишяпти, — деди Гелена.

Унга бош силкидим-да, қабулхонага кирмай, устахонага — малла радист Штайбергнинг масканига қараб кетдим. Бошим лўқиллаб оғриётганди. Кеча кўпроқ ичиб қўйганим ҳолимни жуда танг қилган, бироқ, афсуски, спиртли ичимлик мени ўлгудек диққатпазликдан қутқарганди...

Штайберг тушки овқатга кетган экан. Стол устида минерал сув шишалари қаторлашиб турарди, ҳаммаси бўш... Жаҳл билан тупуриб, сигарета тутадим.

Жек Берримен худди менга ўхшаган «муҳандис» эди. Консультация маҳкамасининг ахборотномаларида ҳеч ким бизни «саноат жосуси» деб ёзмайди. Одатда, қабул қилинган умумий сўзлар билан кифояланади. Бизнинг қизиқадиган нарсаларимиз ҳам ўзига етарлича «оддий»: пойга машиналарининг мотори, кимё, электроника... Бизни ҳамма нарса қизиқтиради... Дарвоқе, худди шу кимё — чамаси, литий батареялари деб, Берриманнинг синглиси Жой «куйиб қолди». Муваффақиятсизлик (ўшанда у шок ҳолати билан қутилганди) Жойга таъсир қилди шекилли, зарур қоғозларга қўл қўйиб (шубҳасиз, Жекнинг ёрдами туфайли), Консультация маҳкамасини тарк этган (бу — камдан-кам учрайдиган ҳодиса!) ва эндиликда «Трэвел» фирмасига қарашли барда аллақандай бир узоқ қариндошига қўмаклашаётганди. Унинг бу иши ҳассос акасининг меҳрини товлантлар, мени эса тўғридан-тўғри ғашимни келтирарди.

Жек ҳам, мен ҳам — икковимиз рақобатчилардан маълумотларни қўлга киритиш воситалари рўйхатидаги ўн учинчи модда асосида ишлардик. Тан олиб айтиш керакки, ўн бешинчидан йигирманчигача бўлган моддалар ҳам бизга тааллуқли эди...

Мана шунинг учун ҳам муҳандис Беррименга навбатдан ташқари отпускаи берилиши фавқулодда эканлиги билан мени ҳайратда қолдириб, нохуш кайфият уйғотганди. «Трэвел» — шефнинг топширигига биноан Жек худди ана шу фирмага кириб борганди — беҳавотир фирмалар қаторига кирмасди. Мабодо Берриман таъқиқланган жойда ёинки белги-ланмаган вақтда соқчиларнинг кўзига ташланиб қолган бўлса, унинг ҳолига ҳавас қилмасдим.

Фармацевтлар иши, Эксперт иши, «СГ» комбинати иши — мен бажарган бу ишларим учун фахрлансам арзийди. Лекин икки жосусимизнинг — аввал, Данвилнинг («Ле Роя» иши бўйича), энди эса Жекнинг муваффақиятсизликка учраши мени ҳушёр торттирмай қолмасди. Чарчагандим. Ҳамишанги бир хил, кишини чарчатадиган қўрқувни бошимдан кечириётгандим. Бу — ортиқча гап гапириб юборишдан қўрқиш эди. Бу — ортиқча ҳаракат қилиб юборишдан қўрқиш эди. Бу тасодифий учрашувлардан қўрқиш эди... Консултация маҳкамаси томонидан мамлакат ичкарасида ўтказилган бир неча муҳим ишларни муфассал тушунтириб берувчи бир жуфт магнитофон лентасини бир йилдан бери махфий сейфда яшириб келаётгандим. Бу ёзувларнинг нархи осмонда эди, улар бир неча соат ичида бутун Консултация маҳкамасининг кулини кўкка совориши мумкиниди, лекин шунга қарамай ҳатто шу ишга ҳам — ўзимнинг озодликда қолишимга! — ҳеч журъат этолмасдим... Қўрқув! Бутун вужудимни қамраб олган қўрқув!.. Кутиш, тасодифга умид қилиш, ўзимни жудаям ёмон сезганимда шишага ружу қўйишигина қолганди...

— Сизни кутишяпти! — эшикни қия очиб, такрорлади Гелена.

Бошимни силкидим.

— Бунақанги кўп ичиш керакмас, — ғоятда ташвишланиб, маслаҳат берди у. — Инсонда жигар битта бўлади.

2

Шефнинг йиғма кабинети шундоққина қўл етгудек жойда эди, лекин йўлакни кесиб ўтишдан олдин сигаретни охиригача чекдим. Уни кулдонга улоқти-

раётганимда қўлим қалтираб кетди. Ичимда сўкиниб, «синаб кўриш» хонасига — деворлари оғир пўлат тунукалар билан қопланган машқ залига ўтдим.

Қўшалок тросга янги нишон — эгилганча чошиб кетаётган одамни маҳкамлаб ёпиштирдим-да, ўзимдан қирқ қадамча олдинга узоқлаштириб, пультанинг ёнига бордим... Уттиз саккиз калибрли тўппончадан бешта, «Магнум»дан бешта ўқ уздим — гилзалар пластик тўсиққа урилиб, жаранглаган овоз чиқарди.

Қўлларим ҳали ўз ҳолатини ўзгартирмаганиди! Тешиклар нишоннинг нақ ўртасида, тил тортирмай ўлдирадиган «К-2» қисмида жамланган эди.

— Чакки эмас! — таҳсин ўқиди Гелена, эшикни қия очганча. — Лекин сизни кутишяпти-да!

3

— Эл! — деди шеф, қўлини салфетка билан артганича. — Жудаям қўланса ҳид келаяпти сендан, лекин бу бор-йўғи керосиннинг ҳиди.

Шеф қариб қолибди. Кўзлари бир-бирига яқин жойлашган башарасининг териси осилиб, лунжлари сўлжайган, аммо кўзлари ҳамишангидек завқ-шавқ билан ёниб турарди. У стол томонга боши билан имо қилди.

— Янгилик! Эътибор бер!

Тикандек санчилувчи микроскопик золдирчани бармоқларимда аранг ушлаб қолдим.

— Ҳатто силлиқ нарсаларга ҳам илиниб қолади, — кибр билан тушунтирди шеф. — Миттичамизнинг овозини эса, 80 дан 90 мегагерцгача бўлган диапазонда ишловчи ҳар қанақанги приёмник орқали эшитиш мумкин. Муаллифими? — У илжайиб қўйди. — Бизнинг дўстларимиз!..

Сигарета тутатиб, орқамга ўгирилдим-да, деразадан қарадим.

Ҳали барвақт эди, лекин шунга қарамай минглаб автомобиллар бир-бирларига тикилиб, шаҳарнинг тош дарралари бўйлаб аллақачон гуриллашга тушганди. Кўлранг смог булути — турли чиқиндилар билан заҳарланган ҳаво бинолар қиёфасини ноаниқ кўрсатар, бу ердан ҳатто рангли реклама лавҳалари ҳам хира тортгандай туюларди.

— Берримен қайтиб келмади, Эл!

Орқамга ўгирилмай (бу ҳеч нарсани ўзгартира олмасди), сўрадим:

— Тафсилотлари-чи? — Шундай деб, мушти-мимни тугиб, кумуш узугимга ўрнатилган магнитофонни қўйдим.

— Берримен «Трэвел» фирмасига кириб борганди.

— Тушунарли, — дедим. — Ер усти комплекси, бошқаси — унга икки баробар келадигани эса — ер остида. Пойга машиналарининг мотори. Қўриқланиши даражаси — «люкс». Жек бу ишга қўл уришни истамаганди.

— Кўнглингдаги гапни очиқ айтганинг учун раҳмат, Эл. Мен Жекка о т п у с к а бериш тўғрисидаги буйруққа имзо чекдим.

— Муваффақиятсизликми?

— Ҳа.

— Электрон пост, — овозимни чиқариб эсладим. — Тўртта муҳим пост. Телеаппаратура. Ўзига мустақил соқчилар... Жек қайси постдан ўтолмаган?

— Буниси бизга қоронғи.

— Агтанг, — дея гапимни яқунладим... Бу сўз ҳеч нарсани англамасди. Лекин отпускаи деб таърифлаш ҳам иш моҳиятини очиқ бермасди. «Муддатсиз отпускаи» — бу аниқроқ ифода эди.

— Тафсилотлари қандай?

— Бизнинг бор-йўқ билган нарсамиз — Жек қандайдир постлардан ўтган. Эҳтимол Жек сейфнинг ёнида қоқилгандир... Биз у йўқотиб қўйган қўйин дафтарчасини сотиб олдик. Жудаям қимматга тушди у. Лекин мен, Эл, ўз йўқотишларимизнинг ўрнини тўлдирамиз, деган умиддаман.

— Қўйин дафтарчада очқич борми?

— Буни ўзинг синчиклаб текшириб кўришингга тўғри келади, Эл!

— Иш амалга ошишини талаб қиляпсизми?

— Ҳа, «Трэвел» конструкторлари бош қотираётган машина ғилдиракли барча транспорт воситаларини чиппакка чиқариши тўғрисида маълумотлар бор. Автомобиль ва темир йўл компаниялари бизнинг ёрдамимизга бошқаларга нисбатан кўпроқ таянишганини унутма. Биз улардан м и н н а т д о р м и з.

— Лекин «Трэвел» фирмасининг синов полигони

бор-ку ахир. Шундай бўлгач, нима учун ишни сейфдан бошлаш керак?

— Полигон — ниқоб. Полигондаги машиналар — чалғитиш учун. Машинанинг ҳақиқий нусхаси — сейфда. У ҳатто ўша ерда, пўлат камера ичида синовдан ўтказилаётган бўлса ажаб эмас.

— Ишни қачон бошлаймиз?

— Эртага!.. Ҳозирча эса мана буни ўрганиб чиқ, — шеф менга Беррименнинг қўйин дафтарчасини узатди, мен уни дарров танидим. — Ҳар бир варағини синчиклаб кўр. Жек ўз дафтарчасини бирор мақсадни кўзлаб йўқотгани мустасно эмас. Ҳар бир белгини, ҳар бир тузатилган сўзни ўрганиб чиқ. Сен Беррименни, унинг усулини биласан. Энг диққатли экспертнинг эътиборидан четда қолувчи нарсани сен пайқашинг мумкин. Сени эрталаб кутаман, Эл.

Эшик томонга юрган ҳам эдим-ки, шеф кулимсиради:

— Езиб олишга улгурган ёзувларингни ўзимнинг олдимда ўчириб ташла...

4

Етти йил мобайнида биронта ишни бой бермагандим. Фақат Леслигина... — ўшандан бошқа ҳеч ким мени чалиб юборишни уддалай олмаганди. Эҳтимол, кимёгарлардан бошқа ҳеч ким мени қийин аҳволга солиб қўймагандир. Бошқалардан фарқли ўлароқ, ҳамиша омадим келган. Лекин барибир бу омад бир умр кулиб боқмайди-ку — Беррименнинг муваффақиятсизликка учраши менга биринчи огоҳлантириш қўнғироғидек жаранглаб эшитилди... Лекин борадиган жойим ҳам, маслаҳатлашадиган одамим ҳам йўқ эди. Биронта тирик жон турар жойларимни билмасди, биладиганлар эса мен билан гаплашишни хоҳламасди. Тўғри, яна Хэссоп — ҳарбий врач, кекса, ниҳоятда сергап одам бор эди. У истеъфога чиққач, расмлар коллекциясини тўплаган ҳамда пойтахтнинг серҳашам районларидан бирида ҳашаматли квартирани ижарага олганди. Хэссоп шефнинг энг яқин дўсти бўлиб, Консултация маҳкамасига бир неча марта ёрдам берганди. Мен билан эса уни қардошларча муносабатга ўхшаш нимадир ўзаро боғлаб турарди — худди мана шу Хэссоп

менга жосуслик билан боғлиқ ишларни таништириб, унинг нозик жиҳатларини ўргатганди. Бизнинг бир-биримизга ишончимиз шу даражада эдики, вақти-вақти билан Хэссопга ҳаддан ташқари чарчаганимни ёки тасодифий фитнани тан олиб айтиб берардим; бу қарияга доимо бир хилда таъсир қиларди.

Машинани катта тезликда юргизиб, Хэссопнинг уйи томон йўл олдим. Етиб борганимда эса, машинани қўйишга бўш жой тополмадим. Дарвоқе, у билан нима тўғрисида ҳам гаплашардим? Ўзимнинг шефга айтмаган — ўйиндан чиқиш борасидаги истагим тўғрисидами? Жек тўғрисидами? Саноат жосуслиги йўллари-ю, ана шу жосусликнинг ҳомийларининг тақдирини тўғрисидами?..

Бошқа бир ишни маъқул кўрдим — машинани «Комета» бари ёнида тўхтатдим. Жойни кўриш ҳам менга тасалли берарди... Дераза ёнидаги столни эгаллаб, уни кута бошладим.

«Комета»га Нил Формен (қирқ икки ёшда, радио-конструктор, хотинини қўйиб юборган, болалари шахсий «Сеймур» пансионатида дам олишади, учта дарслик муаллифи) танда қўйиб қолгандан сўнг, Жой менинг барга келишим мақбул эмаслигини тўғридан-тўғри айтганди. Жек ҳам бунга шама қилганди (у синглисига жон куйдираётганди), лекин менга Жой ҳам, Жек ҳам ниманидир яшираётгандек кўринганди...

Жин урсин! Жек йўқолди-ю, бутун дунё қувиллаб қолгандек бўлди...

Берримен қўлга тушмайдиган жосуслар хилидан эди. У жуда катта истеъдод эгаларигина муносиб бир неча ишни амалга оширган, мен эсам пешонамга шундай шерик битгани учун тақдиримдан неча-неча бор миннатдор бўлгандим.

Қўйин дафтарчани олиб, уни синчиклаб ўргана бошладим. Биронта белгини, биронта рақамни, биронта ўчириб тузатилган жойни эътиборимдан четда қолдирмадим. Бунақанги машғулот бефойдалигига шубҳаланмай қўйган бир пайтимда эса майда қилиб, шошилиб, бир-бирига қўшиб ёзилган ҳарфларга кўзим тушди: «Элзамонсейфда». Жек менга мурожаат қилапти! У шошилган! Лекин бу ерда замон сўзини қилиб юрибди? Умуман замонни сейфда сақлаш мумкинми?.. Илжайиб қўйдим: кимёгарлар во-

қеасидан сўнг мен учун фавқуллодда ҳеч нарса йўқ эди...

Кейин тузоқ тўғрисида ўйладим. Дастхатни ўхшатиб ёзиш қийин иш эмас. Бунинг устига дафтарча бегона қўлларда бўлиб чиққан... Ифвогарликми?.. Эҳтимолдан узоқ... Биринчи ишни таҳлил қилиб кўришга улгурмасдан, иккинчи маротаба душманона ишга ундашдан маъни борми?..

— Салом, Эл!

Жой... У мен томон келар экан, қалтираб кетдим. Кокила-кокила сочлар, қийиқ, маънодор боқувчи кўзлар... Таниш, ёқимли атр ҳидини ҳидлаганча, сўрадим:

— Бўшмисан?

— Фақат сен учун эмас, Эл.

Танглайиму тилимда металлнинг нордон таъмини сездим — бунақанги таъми неча марталаб ҳис қилганман-а!.. Шефнинг янгиликларидан биронтасини Жойнинг кийим-кечагига ёинки чойшаб, ёстиқ жилдларига ёпиштириб қўйиб, унинг дўстларининг «чангини қоқиб қўйиш» учун кўп марталаб имкониётга эга бўлгандим, бироқ Жек, кейин... Жойдан айрилиб қолишни истамаганим мени бу ишдан тўхтатиб қолганди... Шундай қилиб, бирон марта ҳам унга тиркалмагандим...

— Жекни кўрдингми? — деб сўради Жой, шунда мен танглайиму тилимда бемаза таъми яна сездим.

Пичирлаб айтиш учун унга жудаям яқинлашиб, пастга эгилдим.

— У сенга хат ёзади, Жой. Ахир у отпуссада-ку.

Шундай деб, қаддимни ростладим.

Бироқ... шефнинг митти янгилиги Жойнинг пайпоғига маҳкам ёпишиб олган бир пайтда ҳафсалам пир бўлди... Бировнинг сирини! — назаримда унга етишиб бўлмайдигандек туюлади, лекин, вой худойимей, уни билиб олишимиз қанчалар осон-а!

— Сен йиртқичга ўхшайсан, Эл, — қуруққина қилиб деди Жой. — Қариб кучдан кетган йиртқичга — калхатга, қузғунга ўхшайсан. Сен савдойисан, Эл. Уёқдаги сизларнинг ҳаммангиз шунақасизлар.

Кулимсираб қўя қолдим. У Ж е к т ў г р и с и д а ҳ е ч н а р с а б и л м а с д и! Одамни ажаблантирадиган ҳол, лекин бу — Жекнинг муваффақиятсизликка учраганини қанча кам киши билса, ўзим иш-

ни ютиб чиқишим учун шунча кўпроқ имкониятга эга бўладигандек — мени хотиржам қиларди.

Жой белини ўйнатганча, пештахта томонга кетди. Ўзимни тутиб туролмай, чап қулоғимнинг солинчаги орасига ўрнатилган микрофонни ишга туширдим. Шеф ҳақ бўлиб чиқди, унинг янгилиги қойилмақом ишларди! Жойнинг пайпоғига ёпишиб қолган митти передатчик ўз майдонида нимаки эшитилса, ҳаммасини қайд қиларди. Пештахтани ўраб олган эркакларнинг овози, идиш-оёқларнинг жаранглаши, зажигалкаларнинг чирсиллаб ёниши, қул-қуллаган товушлар... Бугуннинг ўзидаёқ, деб ўйладим ичи қоралик билан, собиқ сирдошим кечқурунлари н и м а л а р билан шуғулланишини билиб оламан. Бизнинг устунлигимиз ҳам мана шунда, қ а ш ш о қ д у н ё хўжайинларининг устунлиги — ҳ а м м а н а р с а д а н х а б а р д о р б ў л и ш и д а !

Пештахта ёнида Нил Формен пайдо бўлди. Сал гилайроқ, ҳатто ёқимли дейиш мумкин бўлган кўзлари сўник боқади. У аниқ кўриниб турган акцидентроқ эгаси. Билмадим — унинг нимаси Жойга ёқиб қолган экан. Балки у сўзга чечандир. Жой чиройли сўзларга ҳамиша маҳлиё бўларди... Бироқ Формен ҳозир очикдан-очик шошилаётганди. Унинг шивирлаганини эшитдим:

— Ҳар доимгидек, соат ўнда кутаман.

— Йўқ, — эътироз билдирди Жой. — Боргудек бўлсам, мени қўйиб юбормайсан, мен эсам эртага вақтли туришим керак.

— Нима қилдик унда? — Форменнинг овозида саросималик эшитилди.

— Худди ўша пайтда, Нил, ўзинг... бирров менинг уйимга кириб ўтарсан...

Жой табассум қилганини олисдан кўрдим. Оддий аёлнинг оддий кулгиси...

Бироқ бу мени ғазаб отига миндирди... Акасининг тақдири тўғрисида хабардор қилиб қўйганимда эди, деб ўйладим, кўрардим унинг ҳолини... Майли энди!.. Оғзимдаги аччиқ таъм устидан вискини ичиб юбордим-да, бардан чиқиб кетдим.

»

Озгина ичгандим. Бу, квартирамда бўлган «мехмонлар»ни аниқлашимга ёрдам берди.

Биринчидан, креслони мен ҳеч қачон деразанинг ёнига қўймайман. Кресло пастак, мен эсам бўм-бўш кулранг осмонга эмас, пастга — кўчага қарашни яхши кўраман.

Иккинчидан, ашаддий кашандалар ўзларидан кейин қандай ҳид қолдирсалар, хонада шундай ҳид сақланиб қолганди.

Учинчидан, кимдир электр счётчик билан овра бўлганди — пломба жойидан сурилганди...

Хонани айланиб чиқдим. Шкафнинг ичини, телевизорнинг орқа томонининг остини, Виа репродукциясининг тагини қарадим, кресло билан столни пайпаслаб кўрдим... Ҳеч нарса йўқ... Консультация маҳкамаси томонидан ўтказилган одатий текширишмикин?.. Бўлиши мумкин. Лекин квартирани алмаштиришга тўғри келади. Мен шу пайтгача қўрқиб юрган одамларим бўлишибди бу ерда...

Мени нима уйғотиб юборди — шиқирлашми, шитирлашми... — билолмай қолдим. Соат ўн бирлар бўлиб қолганди. Шу заҳотиёқ Жойни эсладим. Халатимни кийиб, ёзув столимга яқинлашдим-да, приёмникни — бунақанги ҳолатлар учун махсус яратилган кучли, ихчам машинани созладим. Хонани хириллаш ва шитирлаш овозлари босиб кетди. Верньерни бурашим биланоқ, Жойнинг энтикиб шивирлагани қулоғимга чалинди:

— Менга қарама... Чироқни ўчир... О-о-о! Қўлларинг мунчаям яхши-я!..

Чўлпиллатиб ўпиш овози. Шивирлаш...

Неча-неча марталаб сирларнинг сиригача билиб олишимга тўғри келган. Лекин ҳеч қачон бунақанги аламни, бунақанги ғазабланишни бошимдан кечирмаганманг! Жой умидларимни пучга чиқарганди! Унинг шивирлаши ўлдирганди мени!..

Кейин улар узоқ вақтгача чурқ этишмади. Виски келтириб, креслога ўрнашиб ўтириб олдим, ана шундан сўнггина Формен тилга кирди. Мен эса приёмникка ёпишиб олдим... Формен Жек тўғрисида

гапираётганди. Турган гапки, у унинг номини тилга олмади! У кулгию киноя билан, софдил конструкторнинг очикдан-очик тантанаси билан «сейфга киришга уринган рухий касал — ғирт каллаварамнинг титраб-қақшадини» тавсифлаб берди.

Жой кулиб юборди-да:

— Бўлди қил... — деди. — Суҳбатлашишга бошқа мавзу қуриб кетмагандир ахир?

Чўлпиллатиб ўпиш овози эшитилди.

Агар гап аканг тўғрисида кетаётганини фаҳмлаганингда эди, деб ўйладим, бошқачароқ кулган бўлардинг!..

Ҳа, майли!

Приёмникни ўчирдим, қадаҳни тўлдириб, виски куйдим. Бу ишга қўл ураман. Охирги иш бўлади бу!

Хэссоннинг сейфига яшириб қўйилган плёнкалар тўғрисида кўнглим ийиб ўйладим. Менинг келажгим таъминланган эди. Бунга жудаям озгина нарса — «Трэвел»га қарши бошланган иш-у, шеф билан суҳбатлашишгина қолганди... Биринчиси осонроқ, деган хулосага келдим...

7

Марказий катта кўчалар эрталаблари тиқилинч бўлишини билганим учун, машинани айланма йўлдан ҳайдай бошладим. Бироқ бу ерда ҳам тирбанд машиналарга дуч келдим. «Трэвел»нинг ер устидаги комплексининг сариқ деворлари, тўдалашиб қолган автомобилларнинг орқа томонидан баҳайбат гулханнынг қип-қизил тиллари тебраниб кўринарди — оғир юк машинасига урилиб кетган бензозаправщик — бензин билан заправка қиладиган автомобиль-цистерна ёнаётганди. Ут ўчирувчилар шовқин-сурон кўтариб югуриб-елишарди. Ҳангома-талаблар оловга суқилишарди. Уларнинг ҳаяжонли чеҳраларидан — яширишга ҳарчанд уринмасинлар — хурсандликлари, ваҳимага, умидсизликка тушганлари сезилиб турарди.

Кийимлари йиртилиб кетган, ярим яланғоч бир кимса йўл четидан югургилаб борди-да, қаровсиз қолдирилган кимнингдир машинаси ёнига сакраб ўтиб, эшигини ўзига қараб тортди. Бахтсизлик айбдоримикин?

Кўзларимиз тўқнашди.

Уғрининг соқоли олинмаган башараси қўрқув ҳамда ажабланишдан бужмайиб кетди. У мени та-
ниганини сездим!

Унинг аянчли, бироқ кишининг ғашига тегадиган қилиб қараши бутун йўл бўйи менга тинчлик бермади. Ким бу одам? Кимёгарми? Саноат контрразведкачисими? Фармацевтми?.. Мен йўлдан кўзимни узмасдан борардим. Одамларга қарашдан қўрқардим. Ҳатто Гелена ҳам, мени қабулхонага кирита туриб, ўзини тутиб туролмай сўради:

— Яхши ухлай олмадингизми?

Унга жавоб бермай, кабинетга кирдим. Шеф диққат билан менга тикилди:

— Кўринишинг яхши эмас, Эл.

— Барибир эмасми!

У пайсаллади, бироқ сўнгги лаҳзада бир фикрга келди:

— Хатлар билан ҳужжатларни кўриб чиқ.

«Симон Ла Пар, — деб ўқидим гувоҳномадан. — Жанубий Африка республикаси, «Стар» газетасининг ўз муҳбири». Симон Ла Парга хотинидан — Элизабет Тейярдан келган мактуб. Инженер-радиоконструктор Н. Форменнинг журналист Ла Парга мактуби — «Трэвел» фирмасини келиб кўришга қилинган таклиф... Форменнинг хати аниқ, йирик ҳамда дона-дона ҳарфлар билан ёзилганди..

— Эрталаб соат саккизда, — тушунтирди шеф, — инженер Формен фирманинг шуъба бўлимига жўнаб кетади. Соат ўнда, ҳақиқий Ла Пар олис учишдан сўнг эррайимлик қилиб пулини сочаётган пайтда, унинг ҳужжатларидан фойдаланиб, «Трэвел» территориясига кириб борасан. Шунда таваккалчилик бошланади, лекин Берримен... агар хатога йўл қўйилмаса, бу таваккалчиликни мутлақо амалга ошириш мумкинлигини исботлади. — Шеф менга қараб кулимсиради. — Эл, ишончим комил, сен бунинг уддасидан чиқа оласан. — Шефнинг овози қатъийлашди: — Сенга ҳамма воситаларни ишга солишга рухсат бераман.

— Жек билан бирга тайёргарлик кўриб, — давом этди шеф, — «Трэвел»нинг ҳимоя системасини ўрғаниб чиқдинг. Биринчи ва иккинчи постларда — одадий патруллар. Улар ҳужжатлар билан қизиқишади.

Учинчи пост пора эвазига сотиб олинган. Жуда катта пул сарфланди, Эл, лекин сенинг муваффақиятинг ҳаммасини ўрнини қоплаб кетади. Сочининг фарқи тўғри очилган кишига эътибор бер. Унинг эғнида катак-катак костюм-шим бўлади, шубҳасиз, у сени танийди. Кейингиси — электрон пост. Сени у рентген нурида ёритиб кўриши мумкин. Лекин сен буни кутиб ўтирма. «Магнум»ни ишга сол, шундагина Форменнинг кабинети билан сейфга кира оласан. Йўлакларда ҳимоя телетармоқлари ишлайди. Бу вақтингни чеклайди — беш дақиқага етарли вақтинг бўлади. Тўрт дақиқада удалашга улгур. Бир лаҳзаюм тўхтаб кўрма. Ҳар қанақанги тўс-тўполонни кўтаравер. Машинага етиб боришинг биланоқ унга катапульта воситасида ирғиб чиқ. Ҳеч нарсадан довдирама, — сени қаёққа улоқтириб юборсаям... сени ўша заҳотиёқ топиб оламиз.

— Билишимча, Формен махфий ишда эмас. Бунинг устига, уни қўриқчиларсиз юрганини кўрдим. Нима учун ишни ундан бошлаш керакмас?

— У бор-йўғи созловчи, Эл. У машина тўғрисида биздан ортиқроқ нарса билмайди.

— Биз нимани биламиз?

— Деярли ҳеч нарсани.

— «Деярли» нимани англатади?

— «Трэвел» фирмасининг маҳсулоти тик чизик бўйлаб ҳаракат қилишини англатади.

— Тушунмаяпман.

— Мен ҳам.

— Ташқи бозорлардан хабарлар-чи?

— Жанубий Африка Республикаси билан Японияда фирма ишларига қизиқиш кучайганлиги пайқалган. «Трэвел» муҳандислари Кронер-кичикнинг сўзини рад этиб, Консултация маҳкамаси манфаати учун ишлашдан бош тортишди.

— Тухумни ўғирлашни удалаган одам, товуқни ҳам ўғирлашни эплайди. Наҳотки у ерда хўжайинини қитиқлаб қўйишни хоҳлайдиган биронта одам бўлмаса?

— «Трэвел»нинг хўжайини йўқ, Эл.

— Бу, фирма давлат билан боғлиқлигини билдирадими?

— Ҳа.

— Лекин унда...

— Эл, бу оддий иш эмас. Мана шунинг учун Берримен у билан шуғулланганди, энди эса... сен шуғулланасан.

— Бундан чиқди, фақат фирманинг қўриқчиларигина эмас, «Бранс», «Интерстейт», «Уэкенхат»нинг йигитлари ҳам — бутун саноат контрразведкаси менга қарши чиқаркан-да?.. Улар Жанубий африкалик мухбирга эътибор беришмайди, деб ўйлайсизми?

— Худди шу масалада ҳаммаси жойида. Формен — таниқли мутахассис. Ла Парнинг таклиф қилинишига юқоридан рухсат берилган. Эҳтимол, унинг касби камуфляж — бор нарсани ниқоблаб кўрсатишдир. «Трэвел» фирмаси бўлғуси харидорларга ишқивоз. Нима бўлмасин, сен фақат сейфга қараб боришинг шарт! Сенинг ютуғинг мана шунда бўлади. «Трэвел»дан фақат уларнинг машинасида кутулиб чиқиш мумкин. Борди-ю, орқангга бурилгудек бўлсанг, сотиб олган одамларимизгача сени отиб ташлашади. Улар ишни барбод бўлишидан қўрқишади — шунинг учун ҳам сени ўлдиришади.

— Менинг квартирамга ким борди?

— Сени эҳтиёт қилишади, Эл, — шеф саволимга жавоб беришдан ўзини олиб қочди.

— Яхши. Яна бир савол... Сиз Жой Беррименни текшириб кўрдингизми? У бирор бир киши учун ишламаяптими?

— Шубҳанг борми? — У ўйлаиб қолди. — Йўқ... Уларни ўз ҳолига қўй... Жойнинг босган ҳар бир қадамини диққат билан кузатиб турибмиз... Формен билан ўзаро муносабатига келсак, у шахсий сабабларга кўра... Жек бу хусусида хом хаёлларга борганди, лекин уларнинг биронтаси тасдиқланмади. Формен бемаъни...

У гапини охиригача етказмади: хонага (қоида-нинг кўз кўриб, қулоқ эшитмаган бузилиши!) Гелена Жукс кириб келди. Унинг афт-ангоридан қўрқиб кетганлиги шу даражада билиниб турардики, шеф сўраб-суриштириб ўтирмай, унинг қўлидан сими ерда осилиб ётган қора телефон трубкасини юлқиб олди.

— Сенмисан? — деди у ажабланиб, кўзларини чақчайтирганча.

Шефга ҳалақит беришни истамай, дераза ёнига бордим. Унга яқинроқ жойда газета ётарди. Очган саҳифамда ўзига зеб берган чиройли йигит кулиб турарди. «Жек Харби — «Диллон» оркестрининг асосий трубочиси. Жекнинг мурдаси тош конидан топилди!»

Асабийлашиб, газетани жойига ташладим.

Шеф нақ муқаддас, нақ қимматбаҳо нарсани бераётгандек, трубкини секингина Жуксга узатди. Бунақанги очиқ-ойдин кулгини унинг салқиган юзида кўпдан бери кўрмагандим.

— Боринг, Гелена!

Кейин, шу заҳотиёқ, тантанавор, салкам ҳурмат билан менга деди:

— Эл! Сен бу ишни уддалайсан!.. Фақат эсингда тут, эсингда тут, эсингда тут — сенинг йўлинг фақат битта: сейфга бориш!

8

Беш дақиқадан сўнг, кайфи чоғлиги аниқ сезилиб турган шеф айланма йўлдан мени олиб борар экан, агар сирли машина мени «Трэвел» территориясидан улоқтириб юборса, Консультация маҳкамаси ходимларини қаердан қидириб топишим кераклигини тушунтираётганди.

— Мана бу ерда, — кўрсатди шеф, — майор Даниннинг санитар-йўл бригадаси иш олиб боради. Сен майорни танийсан... Анови ерда катта йўл тузатилиши. Кронер-кичик... Жанубий томонда — вертолётчиларнинг ҳарбий машқлари ўтади. Шмидт... Ҳаддан ташқари кўп харажат, лекин биз таваккал қилишимиз шарт... — Шундай деб, елкамга қоққанча сўради: — Яна икки соат вақтинг бор, нима билан шуғулланмоқчисан?

— Мени «Комета»га олиб бориб қўйинг.

— Бунақанги пайтда Жой бўлмайти-ку у ерда.

— Ҳечқиси йўқ. Ирим-сиримларга ишонишимни сиз биласиз-ку...

9

Залда ҳеч ким йўқ эди. Пештахтанинг нариги ёғида идиш-товоқларни янги қиз артаётганди. У ҳар

эгилганда узун сочлари яланғоч елкаларига чиройли бўлиб ёйилиб тушаётганди. Унга бошимни силкитиб, қаҳва келтиришини илтимос қилдим.

Чап қўлимни баданимга босиб, қўлтиғим остидаги «Магнум»нинг хотиржам қилувчи илиқлигини сездим. Қаҳвани ютимлаб ичганча, имкониятларни чамалаб кўрдим. Имкониятлар кам эди, лекин улар... Тўсатдан назаримда, буларнинг барини қачонлардир бошимдан ўтказганимдек туюлди. Қачон?.. Қаерда?.. Итакадами?.. Бэрдоккадами?.. Йўқ, улар бошқа воқеалар эди.

Барга икки киши кириб келди. Улардан бири — новча, ялпоқ юзи рангпар, кўзлари ўйноқи, худди регби ўйнайдиган спортчига ўхшаши қизга нимадир деди. У кулимсираб, менга қаради. Мен ҳам бунга жавобан кулимсирадим. Кирганларнинг иккинчиси — ранги хира катак-катак костюм-шим кийган, хотиржам ва ўзига ишонгандай кўринувчиси қўлидаги стаканни қўймай, менинг столимга яқинлашдида, энгашганча деди:

— Йигит, сенинг тўппончанг қўлтиғинг остида, меники эса чўнтагимда. Фарқи катта-а, тўғрими?.. Урнингдан тургин-да, пештахта ортидаги ҳув анови эшикка секингина туёғингни шиқиллат. Қалтирама, бар қўриқланяпти, дўстим эса мендан ёмон отмайди.

Елкамни қисиб қўйиб, унга бўйсундим.

Олдинда мен, орқада улар юриб, кенг-мўл хонага кириб бордик; бу ерда бунақанги хона борлигини мен ҳатто хаёлимга ҳам келтирмаганим. «Магнум» билан ҳужжатларимни олиб қўйишди.

— Яхши қоғозлар экан, — деди новча.

— Столга қўй уларни! — кескин ва кутилмаган овоз мени орқамга ўгирилиб қарашга мажбур қилди. Лекин хонада мана шу икковидан бошқа ҳеч ким йўқ эди. Транслятор орқали буюришаётганини фаҳмлаб етдим.

— «Трэвел» фирмаси постларини айтиб бер! — буюрди бояги овоз.

Мана бу жиддий гап эди!.. Эътироз билдирмай, худди уй вазифасини айтаётган ўқувчидек, ҳар бир постни таърифлаб бердим.

— Сейфларни очишни биласанми?

— Травай¹дан қолишмайман, — масхараомуз кулимсирадим.

— «Трэвел» йўлаклари, — деди кўзга кўринмас одам, — телеаппаратлар билан жиҳозланган. Ҳар бир ҳаракат ҳимоя экранида акс эттириб турилади. Сен нимага ишонайсан?

— Редакцияга.

Кўзга кўринмас одам бир оз мулоҳаза қилиб олгач, деди:

— Сенга ишонишга тайёрман... Уйлайманки, бир сўқмоқ йўлда икки овчи учрашиб қолганидан хижолат чекмаётгандирсан?.. Бизни ҳам Паркнинг машинаси қизиқтиради.

— Нима у?

— Бу, сен нима учун кетаётган бўлсанг — ўша нарса! М у т л а қ а л и б и² бўла оладиган яккаюғона машина у.

— Менга ёрдам бермоқчимисиз?

— Ҳа, — кўзга кўринмас одамнинг овозида амирона оҳанг аниқ эшитилди: — Фақат, шу шарт билан: Паркнинг машинаси бизга тегишли бўлади! Чизмалар, қоғозлар — булар сеники! Лекин машина бизники бўлади. Биз механиклармиз.

— Сиз ким билан гаплашасиз ўзи? — шу заҳотиёқ сўрадим ундан.

— Албатта, Ла Пар билан эмас. Сен — Консултация маҳкамасидан бўлган Миллерсан. Етарлими? — Мутлақо.

Фил Номмен, ўта қудратли гангстерларнинг фирмаларидан бирининг бошлиғи — мана ким билан гаплашаётгандим! Нима ҳам қилар эдик, Паркнинг машинаси унга жудаям қўл келиши мумкин эди...

— Ҳозир сен кетасан, — деди Номмен. — «Магнум» билан ҳужжатларни ол. Эсингда тут — сени электрон постда рентген нури билан ё р и т и ш м а й д и. Агар шефинг сени маҳв этишни ўйлаган бўлса, хомтама бўлмай қўя қолсин, унга бунақанги хурсандчиликни раво кўрмаймиз. Сени рентген нури билан ёритиб кўришмайди, демак,

¹ Батист Травай (лақаби Алиби қироли) — машҳур гангстер, сейфлар очиш техникаси бўйича йирик мутахассис.

² Алиби — айбланувчининг жиноят содир бўлган пайтда бошқа жойда бўлганлиги — унинг айбдор эмаслигига далилни билдиради.

ярим йўлдаёқ муштлашувни бошлашингга ҳожат қолмайди. Буни аванс сифатида, қабул қил. Қолганлари кейин: хоҳлаганингча пул оласан, хоҳлаган мамлакатингга кетасан. Сўзимнинг устидан чиқаман.

— Паркнинг машинасининг қандай аҳамияти бор?

— Буни мен билмайман. Лекин уни бошқаришни қўлга киритган киши ҳеч кимга тобе бўлмай қўяди.

— Сизларга ҳамми?

— Бизга ҳам, — қуруққина қилиб деди Номмен. — Лекин, ҳатто сенга ўхшаб ўз ишининг пири бўлиб кетганлар ҳам одамлар дунёсида яшашини ҳисобга олиб қўй. Одамлар дунёсида эса яширинишнинг иложи йўқ.

— Демак, мен электрон постга ишонишим мумкин экан-да?

— Худди ўзингга ишонгандек ишонавер.

«Маъқул» дегандек, бошимни силкитдим. Номеннинг қизиқишига шубҳам йўқ эди. У алдаётгани ҳам йўқ эди — Паркнинг машинаси катта ўйинга арзирди.

— Миллерга нарсаларини қайтариб беринг!

Новча (у тахминан ўттиз беш ёшларда, қўйкўз, пешонасида — тиккасига ажин тушган, учта ясама тишли, шалпангқулоқ бир кимса эди) тамаки ҳидини гупиллатиб анқитганча (шу заҳотиёқ квартирамга ташриф буюрган «меҳмонлар»ни эсладим), менга «Магнум» билан ҳужжатларни узатди. Ишшайди... «Уларга ишониш мумкин», — деган фикрга келдим.

Аланглаганча, эшик томонга йўналдим. Бироқ Номеннинг овози мени тўхташга мажбур қилди:

— Шеф тўғрисида ўйлама. Сен энди унга хавфли бўлиб қолдинг. Эртами-кечми у сени ўйиндан чиқаради... Ҳозирги ишинг — биз орқали сенга озодлик келтиради. Шунга ишонавер!

— Хўп, мен тушундим.

Залда ҳеч нарса ўзгармаганди. Лекин менинг ўзимда нимадир билинар-билинемас ўзгарганди. Олти пунктдан иккитаси: шеф томонидан сотиб олинган пост, кейин, Номмен томонидан сотиб олинган

пост — бу умид туғдирарди... Қизга жилмайганча, сўрадим:

— Мен билан учрашишни хоҳлайсанми?

Ирим-чиримларга ишонувчи ҳиссиётим мени жим бўлишга мажбур этди — сўрама! «Йўқ», деса ёмонлик аломати бўлади! Бироқ қиз жилмайди-да:

— Бугун бандман, — деди.

— Мен эртанги кун тўғрисида гапиряпман.

— Кутаман, — деди у бир оз жимликдан сўнг. Афтимда нима акс этди, билолмай қолдим — қиз титраб кетди. «Наҳотки афт-ангорим билан одамларни қўрқитсам?» — деб ўйладим... Лекин, чоғимда бундай эмасди, чунки қиз гапини яна такрорлади:

— Кутаман.

Ўзимда яна умидворлик туйғусини сездим.

11

Номмен билан Консультация маҳкамасидек суянчиқларим борлигига ишонгач, хотиржам тортдим. «Трэвел»нинг тешик-телуги йўқ темир дарвозасини диққат билан кўздан кечирдим. Осойишта саноат манзараси... Лекин уёқда — дарвоза орқасида ҳаммаша асабий қизгинлик ҳукмронлигини билардим. Ҳар қанақанги одам — хоҳ у дераза ойналарини ювувчи, хоҳ санитар ёки юк машинасининг ҳайдовчиси — жосус бўлиши ҳеч гапмас. «Трэвел» фирмаси ўз территориясини харобазор бўшлиқ билан ўраб олганлиги, ер остига кириб кетганлиги, ёритиш фонарлари сал шубҳали овоз эшитилса «ичкари томонда» ишга тушувчи — товуш ўтказмайдиган пардалар билан пардаланганлиги бежиз эмасди.

«Шундай бўлса-да, — ғурурланиб кўнглимдан ўтказдим, — бизлар — профессионал жосуслар ҳар қанақанги қўриқчиниям лақиллатиб кета оламиз. Қўриқчилар одамлардан иборат, одамлар эса, улар ким бўлишларидан қатъи назар, хатога йўл қўйишга мойил — худди мана шу калаванинг учгинаси».

Қўнғироқни босдим.

— Хужжатингиз!

Беш дақиқадан кейингина мени текширув пунктига киргизишди. Юзлари қип-қизил, ердан бичиб олгандай бир киши узун пиджагининг чўнтагига кучли қўлларини тиқиб, деворга суянганча, нақ те-

левизор камерасидек тикилиб, мени диққат билан кўздан кечирди. Қиёфам, афтидан, уни қаноатландирди шекилли, йўлакка ўтказиб юборди; у ерда сержант ҳужжатларимни олди-да, иккинчи постнинг панжара тутилган дарвозасигача кузатиб борди.

Камбар, узун йўлакда биронта ҳам эшик йўқ эди. Худди шу ерда ишнинг пачавасини чиқарай дейишди. Буни сочининг ўртасидан фарқи тўғри очилган, ранги хира катак-катак костюм-шим кийган киши қилди. Пультанинг ёнида унинг битта ўзи ўтирарди, лекин бу фақат тажрибасиз жосуснигина алдаши мумкин эди — ҳар бир сўзни эшитиб туришганди бу ерда!

— Симон Ла Пармисиз? — қизиқсинди навбатчи.

Сержант қайтариб берган ҳужжатларимни унга узатдим. «Катак-катак» уни синчиклаб варақлаб кўриб чиққач, менга тикилди. «Агар шефинг сени маҳв этишни ўйлаган бўлса...» — Номменнинг сўзларини эсладим... Лекин Номмен, бахтимга янглишганди.

— Расмиятчилик учун кечирасиз, — деди навбатчи. — Сизни кутишяпти.

Навбатдагиси — электрон пост эди.

Агар Номмен бу ишга ўзининг пулини — яна жуда катта миқдордаги пулини сарфламаганида, шу ерда энди «Магнум»ни ишга солишим лозим эди... Аммо мен ҳатто тасмага қўлимни чўзганим ҳам йўқ — Номменга ишонгандим, айна пайтда, сездирмасдан мени кузатишаётганини билгандим.

Жигарранг кўйлакли, сийқа бошли, қошсиз, худди печкада куйдиришгандек қорайиб кетган киши шошилмай ўрнидан турди:

— Симон Ла Пармисиз?

— Ҳа.

— Сизга қуролнинг нима кераги бор?

— Бу қурол эмас. Ўзи ёзар ручка.

— Ёнингиздаги ҳамма нарсани стол устига олиб қўйишингизни илтимос қиламан.

— Машинанинг калити, ўзи ёзар ручка, зажигалка, — нарсаларимни номма-ном айтиб, стол устига олиб қўйдим... Қўлтигим остидаги «Магнум» жисмимни куйдирди... Нимада шубҳа уйғотдимикин?..

Телефон чирсиллади.

Навбатчи кўзини мендан узмай, трубкани кўтарди:

— Кузатувчилар?..

Шундай деб, менга мурожаат қилди:

— Нима учун сиз кузатувчиларсиз юрибсиз?

— Мен — журналистман. Мени бевосита таассуротлар қизиқтиради. Мен бу ҳақда муҳандис Формен билан келишиб олганман.

— Шахсий ташаббус, — деди навбатчи трубкага; мен унинг гапини тўғрилаб ўтирмадим, чунки у кулимсираб деди: — Муҳандис Формен кутяпти.

Балки, менга шундай туюлгандир, лекин у кўзини қисиб қўйди... Тез ва билинар-билиямас қисиб қўйди... Эҳтимол, шундай туюлгандир... Аммо... муҳандис Формен мени кутиши мумкин эмасди! Муҳандис Формен ҳозир бу ердан бир неча миля нарида бўлиши керак эди!.. Форменнинг хонасига олиб кирувчи қўш эшиклар ўртасидаги кенг жойда тўппонча осилган тасмани бўшатдим. Эшикни очиб, ўзимни таништирдим:

— Симон Ла Пар...

Бироқ бошқа гапга ҳожат қолмади.

Нақ қаршимда, тўппончага қўлини қўйиб, кўзини қисиб, нафрат билан менга тикилганича... Муҳандис Формен ўтирарди! Унинг орқасидаги — шубҳасиз, сейфга олиб борувчи эшик очиқ эди. «Палапартишлик хатосими?? — деб ўйладим. — Ёинки қопқонми?...»

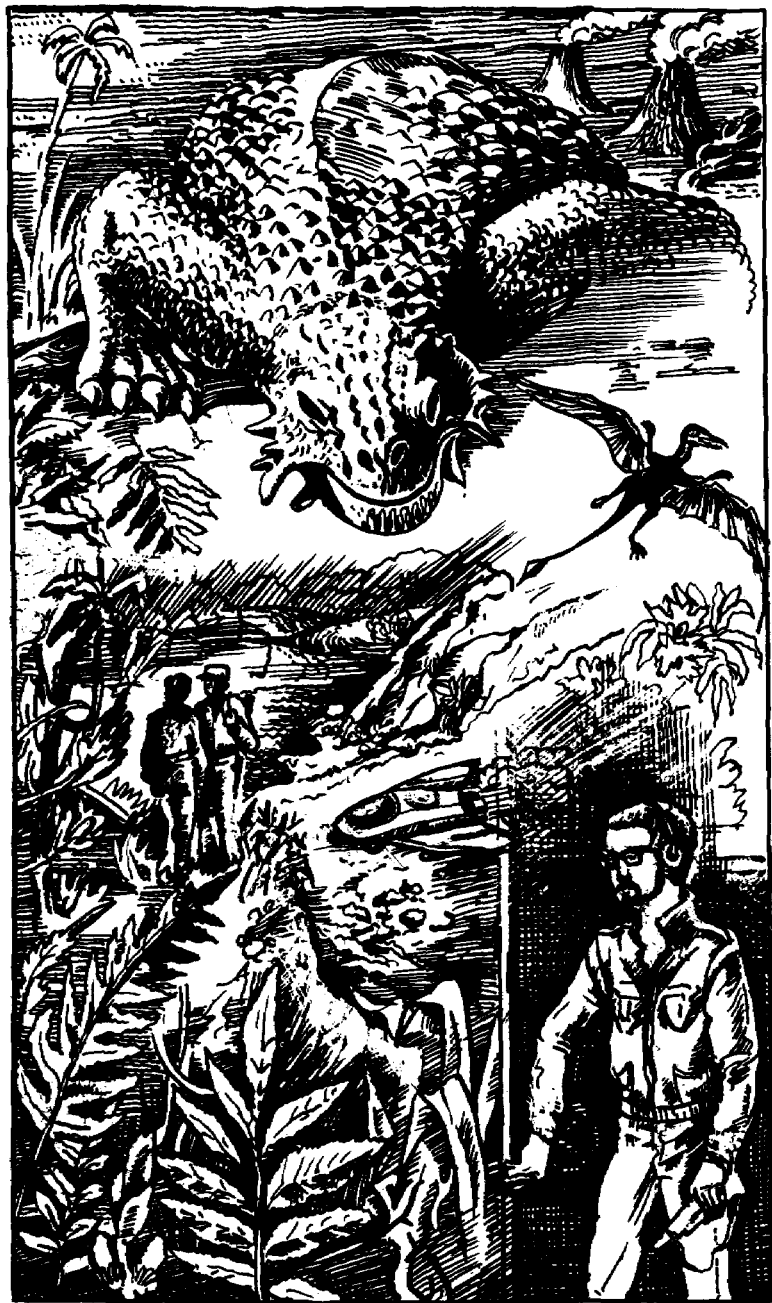
— Хўш? — қўполлик билан сўради Формен. — Менинг дўстимнинг номи билан ўзингизни аташга сизни нима мажбур қилди?

У менинг ихтиёримда ўн беш секунд — савол беришига қанча вақт кетган бўлса, шунча вақт қолдирди. Лекин мана шу ўн беш секунд менга етарли эди. «Магнум»ни суғуриб олиб, Форменнинг дўрдок, тинимсиз қимирлаб турган, кечагина менинг Жойимга теккан лабларига отдим!

Отдим-у, сейфга ташландим.

Сирена ўқ узган пайтимда чинқиришга тушди — автоматика, ҳар доимгидек, баландликда жойлашганди. Аммо одамлар одамлигича қолганди. Сейф эшигига сакраганимда соқчи эндигина орқасига ўгирилаётганди. Унинг орқасидан отиб, зирх билан қопланган оғир эшикни тарақлатиб ёпдим.

Пўлат қути! — бу ердан машина тугул, сичқонни олиб чиқиб кетиб бўлмасди! Бунинг устига — сейф

ўртасида қад кериб турган анови конструкцияларнинг: катта, одам бўйидан баланд, на ғилдираклари, на қанотлари бор капсулаларнинг ҳаракат қила олишига шубҳаланиб қолдим.

— Сизни кўриб турибмиз! — сейф эшигига маҳкамланган динамикдан овоз эшитилди. — Сейфни очиб, қуролингизни топширинг!

Хизматчиларга мурожаат қилаётгани аниқ бошқа бир овоз:

— Электрон пост соқчиликдан четлаштирилсин! — деб буюрди.

Илжайишдан ўзимни тутиб туrolмадим. Номмен томонидан сотиб олинган одам қўлга олинганди! Унга қанча ҳақ тўлаган бўлмасинлар, барибир у сўроқ пайтида мум тишлаб туrolмасди. Чунки бу сўроқ, одатда, обрў-эътибору соғлиққа ғоятда зарар етказарди...

Капсулалар томонга қадам қўйдим.

— Жиҳоз токка уланган! — огоҳлантирди овоз.

Масхараомуз кулиб қўйдим. Сейф пўлатдан эди. У токка уланган бўлганда, аллақачон жизгинагим чиқиб, бир ҳовуч кулга айланардим.

Капсулаларнинг бирига «сифр» белгиси туширилган. Иккинчисида «бир» рақами кўриниб турарди. Ички ҳиссиётимга ишониб, «сифр»ни танладим.

«Трэвел», — деб ўйладим нимагадир. — Саёҳат...»

Капсулага кира туриб, тумблерга бошимни уриб олдим. Чироқ ёниб, атрофни ўраб олган асбоб-ускуналарни ёритди. Капсула марказида бор-йўғи биттагина тутқич бор эди, уни аста-секин ўзим томонимга тортдим... Бўғиқ гувиллаш эшитилди! Лампочкалар хиралашди! Севиниб кетдим: энергия манбаи ўзича, мустақил ишларди.

Гувиллаш кучайди.

Кичкинагина иллюминатордан ташқарига қарайдим, бироқ пўлат деворларни кўрмадим. Қаршимда туманли ярим қоронғилик камалак рангидек товланиб, рақсга тушарди; унинг орқасидан нималигини деярли аниқлаб бўлмайдиган — бир-бирига қоришиб кетган дарахтлармией, булутлармией кўзга чалиниб қоларди.

Кейин мушакларимда оғриқ туриб, жоним ҳиқилдоғимга келди. Аммо, ҳатто ҳушимдан кета ту-

риб ҳам, мен тантана қилаётгандим. Жек Берримен Паркнинг машинасини олиб қочиш мумкинлигини билган! Мен эсам амалга оширдим!

ИККИНЧИ ҚИСМ

МЕНИНГ ЭНГ ҚИСҚА ИШИМ

1

Уша-ўша тантана туйғуси — бунимен амалга оширдим! — деган туйғу билан ҳушимга келдим. Кейин шу заҳотиёқ, энди ёнбошлаб қолган тор капсулада ёнимга ўгирилишга уриндим. Лампанинг хира ёғдуси иллюминаторга тушаётганди. Капсула босиб эзгилаб юборган япроқлар қалин кварц ойнадан кўриниб турарди... Мени қаёққа иргитиб юбордйкин? Ким биринчи бўлиб мени топаркин? Номменми? Шефми? «Трэвел»ми?..

«Магнум»ни шимимнинг чўнтагига жойладим-да, люк қопқоғини очиб, жундек дағал ўт устига ағдарилиб тушдим. Нам, исканжаланган ҳаво ўзининг рутубатию нафасни қайтарадиган муаттар ҳиди билан мени гангитиб қўйди. Оёғим остида лой билчиллар, ўргимчаксимон ҳашаротлар кўринарди. Замбуруғ босиб кетган йўғон, ғадир-будир дарахт танаси бутун ялангликни кўришимга халақит бераётганди. Кўпи билан беш қадамча юрдим-да, сакрадим, лекин бу сакраш — бир соатча бурун у менга ҳеч гапмасди, — бутун куч-қувватимни олди-қўйди. Ҳарсиллаганча, дарахтга суялиб қолдим. Нам тортиб, оғирлашиб кетган курткамни ечиб ташладим, шундан сўнггина атрофни кўздан кечирдим.

Паркнинг машинаси ўт-ўланлар, дарахтсимон қирққулоқлар босиб кетган паст-баландликлару ўнқир-чўнқирликлардан иборат ва тик жарлик томонга пасайиб борувчи жуда катта яланглик ўртасида ётарди. Атрофимдаги нарсаларга ажабланганча қарадим. Бунақанги баравж ўт-ўланлар қаёқдан пайдо бўлиб қолди? Утларнинг тепасида хирурглар ништаридек чиқиб турган мана бу ялтироқ баргли қирққулоқлар қаёқдан пайдо бўлиб қолди? Хира ҳаворанг патлари диккайиб турган баҳайбат поялар қаёқдан

пайдо бўлди? Патлар! Гарчи улар орасидан кўзни қамаштирувчи гуллар кўриниб турса-да, мен шундай деб ўйладим.

Ялангликни ўраб олган қалин чакалакзорнинг нариёғидан, худди шу атрофда товушсиз буғ машинаси ишлаб тургандек, ора-сира қорамтир булутлар лоп этиб кўриниб қоларди. «Тропикдаги иссиқ жойлар!» — бу ўйимдан ўзим ҳайратга тушдим. Кейин шефнинг огоҳлантирганини эсладим: қа ёққа таушсанг ҳам биз сени чиқариб оламиз!.. Дарвоқе, Номмен ҳам шундай ваъда берганди.

Энди ўзимни яширмай, машинанинг ёнига қайтиб келдим-да, люкни маҳкамлаб ёпдим. Катта қурбақага ўхшаш яшил маҳлуқ аллақачон машинанинг ичига киришга улгурганди — кресло чармида шилимшиқ парда кўкариб кўриниб турарди.

Люкни ёпа туриб, капсула чуқурлик четига тушиб, қийшайиб қолганига эътибор бердим. Ярмигача сувга тўла бу чуқур шу даражада янгигина қазилганга ўхшардики, киши беихтиёр шубҳага тушарди; катталигиям бир газча бўлиб, унда бемалол чўмилиш мумкин эди. Бунақанги чуқурликлар, худди бу ерда ҳарбий бўлинма окоп қазигандек, қорайиб кўринаётган ўрмонзор томонга чўзилиб кетганди. Бирдан уларнинг нима эканлигини пайқаб қолиб, саросимага тушдим; излар эди улар! Қаердадир шу яқин атрофда изғиб юрган баҳайбат ҳайвоннинг излари!

Қабиҳ шубҳамни тасдиқлагандек, олисдан қулоқни тешиб юборувчи чинқириқ овоз эшитилди... Ҳайвон чинқираяптими ё одамми — фарқлай олмадим, лекин қўлимни «Магнум»га қўйиб, таваккал қилганча, чангалзорнинг ичкарироғига кирдим.

Ялтироқ, қават-қават, силлиқ барглар умримда кўрмаган дарахтларим танасини яшириб турарди. Дарвоқе, ўрмонзор дарров тугаб қолди. Олдимда оқиш қумли соҳил ястланиб кўринди: қумлик қояли оролчалар билан кесиб қўйилган саёз қўлтиқнинг оқиш суви билан туташиб кетганди. Туман фосфорга ўхшаб бирдан йилтиллаб, кўзга кўринмас уфқ томон сузиб борарди.

Бадтар ваҳимага тушдим — соҳил нақ филлар тўдаси ўйинга тушиб, топтаб ташлагандек бир алфозда эди. Тўда жудаям даҳшатли ўйинга тушганди — излар дам қўлтиқ, дам чакалакзор томонга

қараб кетар ва уларнинг ҳаммасини ёнида, шубҳасиз, ёввойи ҳайвонга тегишли жуда катта тирноқ изи ётарди.

Қулоғимни динг қилиб, хунук ўсимталару замбуруғлар билан бурканган — ўзидан шилимшиқ нимадир оқаётган эгри-бугри дарахтларни эҳтиёткорлик билан айланиб ўтиб, ўрмонзор ёқалаб йўлга тушдим.

Қум қалин жойда, баҳайбат ҳайвонлар тўдасини таъқиб этган ваҳший... икки оёқли эканлигини пайқадим! Устига-устак, унинг бир оёғида бармоғи етишмасди: мабодо у бармоғини ҳалол олишган жангида йўқотган бўлса ҳам, бу мени хотиржам қила олмасди.

Оқимтир туман қумга чўкди. Пастак булутлардан бир зумли ёлғондакам ёмғир қуйди, қумтепаликларнинг юмшоқ, нам ёнбағирларида ясси пуфакчалар пайдо бўлди... Билмадим, Жой бундан бир ё икки йил илгари совға қилган ўйинчоқ нимагадир бирдан эсимга тушди: у териси ғудда-ғудда тиканакли, сўйлоқ тишлари узун, чақчайма кўз, осилиб тушган қорни ялтироқ зирҳли пластинкалар билан қопланган яшил рангли игуанодон эди... Ушанга ўхшаш маҳлуқни бу ерда учратишга орзуманд эмасдим...

Дарвоқе, подани қирғоқ бўйлаб қувган икки оёқли ваҳшийнинг бақувват думи ҳам бор эди — унинг изи, худди ходани судраб ўтишгандек, қумда ариқча бўлиб тушиб қолганди... «Нима ҳам деяр эдик, — дедим овозимни чиқариб, — дарёнинг нариги бетига ўтиб кетишингга худонинг ўзи қувват берсин сенга! Семиз бегемотни ғажишингга худонинг ўзи куч-қувват берсин сенга!..» Қандай машинани олиб қочганимга энди шубҳаланмай қўйдим... У — мен бунга қойил қолгандим! — жуда катта кенгликни босиб ўта оларди!

Лекин шу заҳотиёқ хаёлимга — эҳтимол, янада аниқроқ бўлгани учун, мутлақо ақлга сиғмайдиган фикр келди: Паркнинг машинаси замон оралиғидан ўтиши мумкин!.. Унда, ҳали одамзод мавжуд бўлмаган асрларга бориб қолган бўлишим ҳам мумкин!

Димиққан, ҳавоси бузуқ қоронғиликда рутубатли туман дунёсига тикилиб, ўзимнинг ҳақлигимга тобора қайта-қайта ишонардим. «Паркнинг машинаси

тик чизик бўйлаб ҳаракат қилади...» «Паркнинг машинаси Ердаги ҳар қанақанги транспорт воситасини чиппакка чиқаради...» «Паркнинг машинаси — мутлақ алибига эришиш учун восита...»

Шуларни ўйлаганча, зиддиятларни қидирдим, бироқ уларни топа олмадим. Ахир, бизнинг ҳаммамиз замон бўйлаб саёҳат қиламизку. Бизнинг ҳаммамиз ҳозирги замондан келажакка қараб доимо ҳаракатдамиз. Бизнинг ҳар биримиз ўз вақтида ўтмишда бўлганмиз! Саёҳатларимизнинг олис-қисқалиги бошқа гап. 1975 йилда туғилган йигитча, албатта, иккинчи жаҳон уруши пайтидаги Итакада бўлолмайди, лекин мана мен, у ерда бўлганман. Ўтмишга янада чуқурроқ кириб борган кишиларни ҳам биламан. Анови ҳарбий медик Хэссопни олайлик — биринчи жаҳон уруши унинг учун тарих эмас. У у ерда бўлган! Шундай экан, замон бўйлаб саёҳат — аслини олганда, инсон учун одатий воқеа. Ҳар бир организмда табиат томонидан қандайдир чекланиш вужудга келтирилганлиги бошқа масала — биз туғилган кунимиз билан ажратиб қўйилган ўтмишга бора олаймизку...

Паркнинг машинаси, афтидан, бу чекланишни бартараф этади, деган қарорга келдим.

Қирғоқда турганча оролларни кўздан кечирдим. Қандайдир қанотли маҳлуқларнинг кўплигидан уларнинг тик қояларидаги камарлар жонлига ўхшаб кўринади. Маҳлуқлар қоялардан парр этиб кўтарилиб, чийиллаганча лойқа сув устида учишарди; уларнинг нечоғлик катта эканлигини ҳатто олисдан ҳам кўрдим. Яқинроққа келганлари эса, шу заҳотиёқ кайфимни учириб юборишди. Бутунлай пати йўқ кўршапалаклар планёрлардек парвоз этар, тишлари эса шунақанги зич ва майда эдики, ҳар бир жағидаги керагидан бир неча марта кўпроқ кўринади. Букилган узун инсон бармоқларисимон туговчи яланғоч қанотлар бетиним силқинар, худди уларнинг эгаси учаётганида ҳам ниманидир паққос еб битиришга интилаётгандек эди.

Қумдан чиройли чиганоқ топиб олиб, ўйлаб ўтирмасдан чўнтагимга тикдим. Юмалоқ тош йўлимни тўсди. Уни айланиб ўта туриб, бу ҳам чиганоқ экан-

лигини сезиб қолдим! Қаранг-а! Бўйи бўйим билан баробар, ундан паст эмас, лекин жимжималари хунукдан-хунук эди. Бирор мақсадга қаратилмаган муваффақиятсиз ҳайкал! — бунақанги нарсаларни Хэссопнинг уйида кўргандим... Мана бу-чи? Бу нима?.. Ч у м о л и л а р н и кўраётганимга дарҳол тушуниб етмадим. Менга замондош чумолилардан мутлақо фарқ қилмайдиган оддий чумолилар... Шунда бирданига шубҳаланиб қолдим — ҳақиқатан ҳам ўтмишга келиб қолганманми ё йўқми? Эҳтимол бу, бутун дунёга қанчадан-қанча сирли ва ваҳимали афсоналар тарқалган Флорида ёки Уганда ботқоқлигидир?..

Шубҳамни тасдиқлагандек, Паркнинг машинасини қолдириб келган томонимдан ўқ овози эшитилди. Автоматдан яккам-дуккам отилаётганди. Унинг устига битта одам отаётганди...

2

Одамлар!

Демак ўтмиш — фақат хомхаёл экан-да?..

Бу мени ҳам хурсанд қилди, ҳам сергак торттирди. Ахир, Перу ёки Кубанинг карабинерлари Жанубий африкалик журналистнинг гувоҳномаси бор кишига қандай муносабатда бўлишлари ҳали маълум эмас-ку... Машинани яшириб қўйиб, қаердалигимни аниқлашим керакмиди?

Хаёлимдан шундай ўтказганча, яланглик томонга югурдим. Ўрмон ёқасига чиқишим биланоқ:

— Ла Пар! — деган овозни эшитдим.

Булар дўстлар бўлиши мумкин эмасди.

— Ла Пар!

— Овозингга зўр бераверма, — бақираётганга танбеҳ берди иккинчи овоз. — У ҳам Беррименнинг тақдирини баҳам кўргани аниққа ўхшайди.

Беррименнинг?.. Улар Жек тўғрисида гапириш-япти-ку!

Ўтга ўзимни ташлаб, чалқанчасига ағдарилдим-да, чўнтагимдан кичкинагина, бироқ оғир микрофони олиб, юқорига қаратиб отгандим, у капсуланинг ёнига бориб тушди. Уни балчиқ орасидан қидириб топиб олишимга умид йўқ эди, лекин таваккал қилиш зарур эди.

Шу заҳотиёқ овозларни аниқ эшита бошладим:

— ...Беррименни ана уёққа, дарахтзорнинг орқасига ташлагандик. У ҳали тирик эди, лекин жуда нари борса қўнғизларгагина қаршилик кўрсата оларди. Ҳайлайманки, улар уни аллақачон еб битиришган.

Шериги кулиб юборди:

— Бунақанги бадарға қилинишни умримда эшитмагандим. Нима деяётгандинг — Юра даврими? Бу ердан бизнинг кунларимизгача неча миллион йил бор?

— Юз эллик миллион йилдан кам эмас! Бу миқдорни баҳолаш бизнинг қўлимиздан келмайди. Замон — пул эмас чўтда ҳисоблаб чиқиладиган. Қисқаси, бунақанги бадарға қилинишни душманингга ҳам раво кўрмайсан киши. Ҳатто ҳавоси ҳам ғайринсоний, нафас олиб бўлмайди-я.

— Тупуриш керак ҳаммасига! Биз ўз ишимизни қилиб бўлдик. Машинамизнинг нусхаси ҳув ана. Бу палид Ла Пар уни ялангликнинг ўртасида қолдириб кетибди. Омадимиз бор экан, у «биринчи»ни эмас, «сифр»ни олиб қочди — унинг энергияси фақат бир мартагина сафар қилишга етади.

«Демак, менинг омадим юришмабди, деган фикрга келдим, машинанинг нусхасини олиб қочибман...»

— Бу ерда яхшигина ов қилса бўларкан, — деди йўғон гавдали, десантчилар кийимини кийиб, бўйнига автомат осиб олган киши изларни кўздан кечирганча. — Бечора Берримен, эҳтимол у бунга тўла ишонч ҳосил қилгандир.

— Уни дарахтзорнинг орқасида, барглари ананасга ўхшаб кетадиган бутанинг тагида қолдиргандик. Ўша буталар қандай аталишини доктор Парк айтганди. Саго пальмаси деганди шекилли...

Гапираётган киши мен томонга ўгирилган эди, бошимни ўтлар орасига тикиб олдим. Кўзим бир лаҳзагина тушганнинг ўзидаёқ, уни танидим. «Жон Лесли!» Бу одам билан биринчи маротаба тўқнаш келаётганим йўқ. У саноат контрразведкасида ишлаётганда фармацевтлар ишида, Эксперт ишида иштирок этган, ҳарқолда асабларимизни бузишнинг уйдасидан чиққанди. Лекин ўшалардаям барибир мен ютиб чиққандим! — шуларни ўйлар эканман, аҳмоқона мағрурланишдан ўзимни тийиб туролмадим:

бу операцияларда ўз ишларининг пирлари учрашганди!

«Нима ҳам деяр эдик, деб ўйладим, ов ўнгидан келиши керак. Кейин (турли сабабларга кўра, албатта) о х и р г и с и б ў л и ш и л о з и м! Е мен учун, ё Лесли учун...»

Чалқанчасига ағдарилиб (шу ҳолда дарахтзорнинг нариги ёғини кузатиш, гапларга қулоқ солиш ўнгай эди), қулоғимни динг қилдим.

— Хўш, энди нима қилдик? — сўради Лесли.

— Бу палид ҳамма энергияни ишлатиб бўлибди. Батарейаларга бориб келишга тўғри келади. Йўлга чиқаётганда шошганимиздан...

— Бориб келамиз! — деди кулганча Лесли. — Лекин, Баг, мени бу юра даври одами ким эканлиги жудаям қизиқтирапти. «Орландия»дан Халл эмасмикин? Еки Райт бўлиши мумкинми?.. Эҳтимолдан узоқ булар. Уларнинг соҳаси эмас бу... Энг аниғи, Беррименнинг вазифасини Консултация маҳкамасининг йигитлари ижро этишади. Масалан, Миллер.

«Тўппа-тўғри, — дедим ичимда. — Жекнинг ўрнини боса оладиган фақат менман... — Лекин шу заҳотиёқ Леслининг бир пайтлардаги фикрини эсладим: ж и н о я т ў з и н и о қ л а м а й д и...

Борди-ю, Лесли ҳақ бўлса-чи?

Ундоқ бўлсаям-бундоқ бўлсаям, — деган хулосага келдим, — уларнинг бизнинг дунёмизга қайтишлари учун имкониятлари кўпроқ. Мен эсам, ҳатто наша чекадиганларнинг ҳам тушига кирмайдиган маҳлуқларга тўла Ерда умрбод қолиб кетишим мумкин».

Леслининг ҳайқириғи мени ҳушёр торттирди.

— Қара!

Бошимни беихтиёр елкаларим орасига қисиб олдим.

— Қаерда?..

Бошимни секингина кўтаргандим, тўппа-тўғри менга қараб келаётган Леслини кўрдим... «Магнум»нинг прицели Леслининг пешонасидаги тик тушган ажини билан тўқнашган ҳам эдики, у улоқтириб юборган курткамнинг тепасида тўхтади.

— Ўйлайманки, — деди у, — бу Юра даври одами ўзи ечинмаган...

Туман нарсаларнинг қорасини кўздан яшириб, яланглик узра сузиб ўта бошлади: паға-паға бўлиб кўтарилиб, шох-шаббаларни ўраб, овозларни босиб кетди. У бутунлай тарқаганда эса, ялангликда фақат биттагина машина — замонларнинг ич-ичига кира олмайдиган бўлиб қолган «сифр» ҳали ҳам ўша қийшайган кўйи қаққайиб турарди.

«Улар ўз дунёларига қайтиб кетишди, — алам билан ўйладим. — Улар ҳар бир бутадан қўрқиш керак бўлмаган дунёга қайтишди. Улар, турган гапки, ҳамма нарсадан шубҳаланишга кўникиб қолишган, лекин менга ўхшаб, ҳамма нарсадан ҳадиксирашларига ҳожат йўқ. Уларни қонун ҳаммоя қилади. Мени... ҳозирча унга керак эканман, фақат шеф ҳаммоя қилади. Лесли билан унинг шериги тақдирланишга умид қилишлари мумкин. Уларни қонун ҳаммоя қилади. Мени эса фақат «Магнум»... Мен ҳаммиша бировга маълум-машҳур бўлмаган ҳолда яшадим, шу ҳолда ўламан. Улар эса, тахминан ўн йиллардан сўнг ўз саргузаштларини бутун дунёга гапириб бера оладилар; эҳтимол, ёши ўтиб қолган икки жосус камерага орқа ўгириб ўтирганича, икки саноат жосусини бирон-бир ерда эмас, балки уларнинг ўз туғилган кунларидан миллионлаб йиллар илгариги ўтмишда лақиллатиб кетганларини кулиб ҳикоя қилишса чакки томоша бўлмайди...»

Улар бегона дунёни, Берримен билан Миллерни умрбод ўша ерда бадарғада қолдирганларини эслаб, қандай ҳузур қилиб кулишларини кўз олдимга келтирдим-у, тишларимни ғижирлатдим.

«Бас қил! — дедим ўзимга ўзим. Агар анови инсоният дунёсида ёлғиз яшаган экансан, нима учун мана бу дунёда ёлғизликдан қўрқасан?»

Оқсоқланганча машина томонга юрган жойимда, қопқора сояни кўриб, тўхтаб қолдим. Деярли шу лаҳзада ўрмондан хунук чинқириқ эшитилди. «О-ҳо! — деб ўйладим. — Бу ерда тирик жонзотларни қайта ишлаб чиқарувчи буюк устахона бор чоғи...»

3

Машинага яқинлашган ҳам эдимки, дарахтзордан чинқираётган маҳлуқ югуриб чиқди. Орқа оёқларию мувозанатини сақлаши учун хизмат қилувчи

бақувват думи билан кенгурудек катта-катта сакраб, ялангликни кесиб ўтди. Маҳлуқ ўзининг баҳайбатлигига қарамай ҳеч нарсани кўрмасди — қовоқсимон ўсимликка зарб билан урилиб, уни бўлак-бўлакларга ажратиб юбориб, олдинга ташланди. Шу заҳотиёқ ялангликка бундан беш дақиқача бурун туманда сояси кўзга ташланган бадбашара баҳайбат маҳлуқ кириб келди. У бурун тешиклари ўртасидан қийшиқ мугуз чиқиб турган ясси тумшугини калондимоғлик билан юқорига кўтариб, ўзига маълум бир йўлдан юриб, атрофга даҳшат солиб, машинанинг ёнидан имирсилаб ўтиб кетди.

Бу ер кутилмаган ҳодисаларга бой эди. Машинага ҳали чиқиб улгурмагандим, тўсатдан оёқларимнинг таг-тагидан, ўт-ўланлару қумлар остидан, қуруқликнинг базальт тўшамалари тагидан қўрқинчли бўғиқ ғулдираш эшитилиб, кучайиб бораверди. Дарахтлар чайқалишга тушди, ботқоқлик пилчиллаб, ер ёриқларидан, худди жони бордек, сув тизиллаб отилиб чиқа бошлади. Ер ости гулдираши силкинишдан жарликка сирғалиб тушган машинанинг тарақатуриқини босиб кетди. Бақирганимча, инсоният олами билан бирдан-бир алоқани йўқотиб қўядигандек, машинага ташландим.

Люкни очиб, хромланган дастанни ўзимга қараб тортдим. Ҳеч қандай натижа чиқмади...

Ғазабга тўлиб, иллюминаторга мушт туширдим... Майли! Лесли овни яхши кўради. Унга хурсандчилик бахш этаман. Юра даври ботқоқликларидан кетиш икковимиздан биримизга насиб қилади! Еки... ҳеч кимга насиб этмайди!

Қуёш ёғдуси ялангликка бари бир тушмади. Димликдан кўтарилган ҳовур булут бўлиб ҳаммаёқни тўсиб олганди. «Сифр»нинг илиқ зирҳига суянганча, шохлари тарвақайлаб кетган гинкгонинг энг учидаги шохига тикилганча ўтиргандим, бирдан унинг шохлари иккига ажралди, шитирлаш эшитилди, кейин аллақандай ҳайвоннинг ялтираётган катта-катта қорачиқлари менинг кўзимга қаради. У ҳадиксираб, ағни пайтда, худди менинг кимлигимни билмоқчидек, лақмалик билан қараб турарди. Мана шу ҳадиксирашу лақмалик менга жуда қаттиқ таъсир қилди шекилли, «Магнум»имни чиқариб, жониворчани мўлжалга ола туриб, ўқладим...

Кейин, қоронгулик қуюқлашиб, момақалдиروق бошланди.

нақанги дақшатли чақмоқ чақиши мумкинлигини ҳатто тасаввуримга ҳам келтирмагандим! Улар осмондан эгри ва тўғри чизиқ бўйлаб тушиб, бутун дунёни асабий бир равишда қотиб қолишга мажбур қилиб, ерга қайрилма қозикдай кириб кетди. Бир лаҳзадан сўнг иссиқ тропик қоронғилигида жудаям ваҳимали гумбурлаш янгради. Атмосфера электри сочимни тикка тургизиб, бўғимларимни санчитиб оғритишга тушди. Электрнинг ваҳимали қутуришига чек қўювчи ёмғирни кутдим, титраб-қақшаб кутдим.

Ёмғир ҳам ёғди.

У дарахтларни ерга эгиб, изларни ювиб, жарликни шиддатли оқим шоввасидек ҳайқириб оқаётган ўзанга айлантирди. Момақалдиروقу Леслининг қайтиб келишидан қўрқиб, бўғзимга ярим-ёрти сув тикилган, қолдан тойган қолда машинага биқиниб олдим. Чақмоқ, момақалдиروق, шиддатли шамол туфайли бутун туни билан нинада ўтиргандек ўтириб чиқдим, қутурган оқим эса машинани қўнган жойидан анчагина олисга олиб бориб қўйди... Барглари оғир лой босиб қолган люк қопқоғини аранг очдим.

Увадаси чиққан кўйлагимни ечиб, лойқа сувли анҳорчада ювиндим, «Магнум»ни текшириб кўрдим. Қорним очганди, қулоғимда нимадир ғашимга тегиб, онда-сонда ғижирлаб қўярди. Э-э, ҳа! Балчиқда йўқолган микрофон ҳали ҳам ишлаётганди. Ёмғирнинг шивирлаши, сирғалувчи қумнинг шитирлаши — ялангликда нимаики юз бераётган бўлса, ҳаммасини эшитаётгандим...

4

Жала узиб туширган барглари, синдирган шохшаббалари бутун ўрмонда сочилиб ётарди. Юрак ўйноғига бардош бериб, мудҳиш парланишдан нафасим тикилиб, тиззамгача лой кечиб зўрға борардим. Биронта ваҳший ҳайвон изимдан тушса ундан қочиб қутулишимнинг иложи йўқ эди. Мана шу ночорлик туйғуси мени тажовузкор қилиб қўйди: шубҳали кўринган бутага қараб ўқ уздим-у, жазасини торти-

шимга сал қолди. Туяқушга ўхшаган — патлари йўқ нимадир менга ташланди. Ғалати маҳлуқ олдинги — сакраб-сакраб келаётган пастки оёқларига нисбатан нимжон оёқларида, анқовсираган динозаврнинг инидан ўғирланганлиги аниқ билиниб турган чўзинчок, пўсти қалин тухумни ушлаб олганди. Бадбашара маҳлуқнинг тиши йўқ эди, лекин учи бурама михга ўхшаб кетувчи тумшуғи шу даражада нафрат уйғотарди-ки, чекинишни маъқул кўриб қўя қолдим.

Бу ерда ҳайвонот дунёси беками-кўст эди.

Ҳа деганда, ботқоқликлар ёки чакалакзорларга қараб кетган изларга дуч келардим. Қушларнинг пардали панжаларининг изи ҳаддан ташқари кўп эди...

Ҳақиқатдан ҳам ананасга ўхшаш бир тутам барги бор баланд саго пальмаси тагида бир жониворни кўриб қолдим, уни кўрдим-у, Жой совға қилган ўйинчоқни эсладим... Игуанодон!..

Файласуфлардан кимдир инсонни, патлари йўқ икки оёқли мавжудот, деб таърифлаганди. Агар ана шу файласуфнинг алоқ-чалоқ тушига менинг игуанодоним кириб қолса борми, шубҳасиз, у ўзининг таърифидан воз кечиб юборарди. Қора қовундек силлиқ маҳлуқ уч оёғию думида ўтирганча, худди дарахт қочиб кетмаслигини билгандек, сагонинг барглари шопилмай, хотиржамлик билан ерди. Панжаларидаги тирноқлари шунақанги ўткир эдики, улар билан филни ҳам тилка-пора қилиб ташласа бўларди!..

Анча нарида, топталавериб ийиғи чиқиб кетган балчиқда янада антиқа бир ҳайвон куймаланаётганди. У баҳайбат, чинакамига баҳайбат эди! Бўйни эса шунақанги узун эдики, орқа оёқларида турмасданоқ, у Консултация маҳкамасининг учинчи қаватдаги деразасидан бемалол қарай оларди. Бу унга нимага керак бўлишини билмадим-у, аммо-лекин, ўйлайманки, шеф баҳайбат ҳайвоннинг маъносиз кўзларини кўриб, ниҳоятда ҳайратда қолса керак! Атрофини шилимшиғу сув ўтлари қоришиқ балчиқ қуршаб олган ботқоқлик хўжайини бутун қиёфасини кўз-кўз қилаётгандек, у ёқдан бу ёққа айланиб, хириллади — кўриб қўй, мен баҳайбатман! Баҳайбатман! Баҳайбатман! Менга тегмасдан, ёнимдан ўтиб кетавер!

Ажабланарлиси шундаки, мен унга тикиларканман, нимагадир, яна шеф тўғрисида ўйладим...

Бу баҳайбат ҳайвонлар менинг ёруғ дунёга келишимдан анча илгарироқ қирилиб кетиши керак! — деган бирдан-бир фикргина мени хотиржам қилаётганди. Бу — мантиққа зидми? Ҳа... Лекин кишининг ўзида, бизнинг ҳар биримизда мантиққа зид нимадир яширинмаганми? Таҳминан юз йиллардан сўнг бошқа сайёралик олти оёқли ақл-зақоват соҳиби одамсиз, руҳсиз сайёрамизга келиб, уни бизнинг ўзимиз! — дарахтма-дарахт осилиб юришдан қутулиб, фазони бўйсундирганлар ядро ва нейтрон бомбалар билан ёндириб юборганимизни ҳайратга тушиб аниқлаши ахир мустасно эмас-ку.

Леслининг гапини эслаб, Берримен ташлаб кетилган жойга қайтдим. Жек Беррименни (тўғрироғи, ундан қолган-қутганларни) топдим — ваҳший ҳайвонлар унинг суякларини ғажиб, топ-тоза қилиб қўйишган, тўппончаси занглаб кетганди...

Сочилиб ётган бармоқ суякларини ботинкамни учи билан туртарканман, кумуш узукни кўриб қолиб, эҳтиёткорлик билан чиқариб олдим. Эҳ, Лесли!.. Унинг қўпол хатосини эндигина кўраётганим йўқ эди. У бу гал Жекнинг магнитофонини қўлдан бой берганди!

Узукни чўнтагимга солиб қўйиб, буюк профессионал жосуснинг суяклари тепасида яна бир дақиқагача турдим. Таъбим бир оз хира бўлган, ўқинганим ҳолда, гўр қазиб ўтирмадим (Жекка барибир эди, менинг эса вақтим йўқ эди). Леслининг овози приёмингимдан қайта эшитилганда энгил тортиб, яланглик томонга ўтирилдим.

— Бу — Миллер! — деган сўзларни эшитдим. — Ҳақиқий Ла Парни ичириб маст қилиб, бор-шудини шилиб олишни уддасидан чиқишибди. Бу ҳақда унинг ўзи полицияга хабар қилибди... Янаям омадимиз келган экан. Бу — Миллер деганлари тутган ерини кесадиган йигит! У Бэрдокнинг фармацевтларини расвои жаҳон қилиб, Экспертни отиб ўлдирган. Лекин энди Миллер қўлга тушди. Бу жирканч Консультация маҳкамасини бунақанги бошлаб қийин аҳволга солиб қўйиш ҳали менга дуч келмаганди... — Леслининг овози ўзгарди: — Бир пайтлар

Миллерга ўзининг ифлос бизнесини йиғиштиришни таклиф қилгандим.

— Бош тортганмиди?

— Унинг энди иложи қолмаганди. Ҳаддан ташқари бадном бўлиб бўлганди. Умуман, Миллеру Беррименга ўхшаганлар фақат аҳмоқларгагина супермен бўлиб кўриниши мумкин. Аслида улар ҳамма нарсада, ҳамма вақт шефга тобе.

— Жин урсин уларни! — деди Леслининг шериги. — Буни қара, жала роса боплабди-ку ҳамма ёқни. Машинани ҳув у ёққа суриб кетибди-я... Калитларни бер! — металлнинг шарақа-шуриқи эшитилди. — Бўлди, энди ҳаммаси жойида, «сифр» учишга тайёр. Уни ишга туширасан-у, худди метро электрикасидек ҳайдаб кетаверасан: сейфдан — юра даврига, юра давридан — сейфга! Йўлда адашиб қолмайсан!

Сейф! — бу сўз миямни пармалаб юборгандек бўлди... Агар гапи рост бўлса, ростданам энди қўлга тушдим. Машинани тортиб олишнинг уддасидан чиққан тақдиримда ҳам, унда фақатгина сейфга, «Трэвел» соқчиларининг нақ қўлига қайтиб боришим мумкин!..

— Гаров ўйнайманки, оғайнингни қулоғи аллақачон остида қолган! — хиринглаганча деди Леслининг шериги. — Ё ботқоқликка чўкиб кетган, ё динозаврларга дуч келиб адои тамом бўлган... Доктор Парк кўриниши ғайритабиий бўлган барглардан олиб қайтишимни илтимос қилганди. Автоматингни бериб тур, ҳув анови дарахтнинг олдига бориб келаман.

— Мен ҳам сен билан бирга бораман! — ўйланқираб деди Лесли.

«Хўш, нима ҳам дея олардик, — деб ўйладим, — ов қиладиган пайт келди...»

Ҳали ҳам ўрмонча ёқасидан кетмаган икки оёқли тухум ўғриси хира парда билан ярим-ёрти тўсилган кўзларини бақрайтириб, сурбетларча йўлимни тўсиб турарди. Унга бақириб-чақириб ўтирмадим-да, нарироқдан айланиб ўта қолдим. Ўрмон чеккасига чиқиб олгач, то иккала машинани кўргунимча, эмак-лаб бордим. Лесли учиб келган машина ялангликнинг ўртасида, мен қўнган жойимда турарди, лекин уни эмас, «сифр»ни қайтариб олишга дарров аҳд

қилдим — ахир уларнинг икковиям нақ «электричка» дек ишларди-да... Ундан кейин нима қилишимни ҳали билмасдим... Эҳтимол, битта машинани йўқ қилиб, иккинчисини эгаллаб олиб, «Трэвел» маъмурияти билан бир мунча вақт савдолашиш имкониятига эга бўларман...

Лесли билан унинг шериги ов қилишаётганди — икки марта ўқ овозини эшитдим. Бу товушлар қонимни қайнатиб юборди. Танглаю тилимда темир таъмини сезганча, катта машинага ташландим. Симларни майда-майда қилиб узиб ташладим. Машина қисмларини пачақладим. Радиолампанинг нозик шишасини кукунга айлантирдим. Лойиҳалаштиринг! Ихтиро қилинг! Вақтингиз етарли — туғиладиган кунингизгача миллионлаб йил бор!.. Трицератопснинг мугузларидан синчлар ясанг! Қумдан кварц ойнани эритиб олинг! Уч электродли электрон лампаларни кашф этинг! Бунга вақтингиз етарли! Олдинда — чексиз муддат!

Ток ургандан кейингина тин олдим. Катта машина хароб бўлганди. Яна бир карра бунга ишонч ҳосил қилгач, жарликка югуриб бордим-да, «сифр»га ўтириб, люкни ёпдим. Хромли даста қўлларимга бўйсуниб, ўлчаш асбобидаги даражалар бўйлаб сурила бошлади...

«Ҳаммаси тугади!» — деган қарорга келдим.

Шу заҳотиёқ оғриқ бошланди.

Таъсирланиш! — мана шу мени неча марталаб қутқариб қолган.

Машина шалоп-шулуплаган ғалати овоз билан замондан шўнғиб чиққанда, люк қопқоғини ўзимга силтаб тортиб, ташқарига отилдим.

Менинг «сифр»им сейфда эмас, «Трэвел»нинг ғамгин ғиштин деворларига ёндош катта йўл ўртасида турганини кўриб ҳайрон-ҳайрон қолдим... «Э-э-э! — кейин бирдан тушуниб етдим. — Жала машинани горизонталь чизик бўйлаб суриб, жарликка тушуриб юборганди-ку, м а н а ш у н и н г у ч у н ҳ а м у б у е р д а , й и г и р м а н ч и а с р д а , с е й ф и ч и г а к и р м а й қ о л г а н ! »

Муюлишдан бензозаправшик шувиллаганча учиб чиқди. Катта йўлда тезлигини яна бир мунча оширди, шунда мен ҳозир нима воқеа юз беришини сезиб қолиб, сакраганча, ўзимни четга олишга улгур-

дим. Портлаш тўлқини қувиб етди, орқамга зарб билан урилиб, жазиллатиб юборди, айна пайтда, йўл устида қоп-қора, тикка кўтарилган устун пайдо бўлди. Қора қурум ичидан лоп этиб олов кўтарилди. Лаҳза ўтмай, тўхташга улгурмаган уч ўқли, радиаторида «Трэвел» эмблемаси бор юк машинаси ғилдираklarини чийиллатганча, бурқсаб ёниб, металлурезинани ямламай ютаётган гулхан ичига кириб кетди.

Урнимдан туриб, чўлоқланиб, бир зумда тирбанд бўлиб кетган машиналарни ёнлаб юра бошладим. Ҳеч ким менга қарамаётганди, ҳеч ким мени парвойига ҳам келтирмаётганди. Ҳамма оловга қарарди: биров ташвишланиб, биров қизиқсиниб тикилаётганди, хурсанд бўлиб қараётганлар ҳам йўқ эмасди. Қаровсиз қолдирилган машиналардан бирига лип этиб чиқиб олдим-да, бор кучим билан акселераторни босдим.

Бурила туриб, ёнимдаги «Дакота»дан менга тикилиб қараётган йигитга кўзим тушди. Қотиб қолдим... Менинг галстугим! Менинг костюм-шимим! Менинг машинам!.. — Бу — м е н э д и м !

Мабодо, айтайлик, «Трэвел»га қарши иш эндигина мўлжалланаётган ўша тонгда қайтиб келдим!.. Ҳа, албатта-да! Катта йўлда юз берган фалокатни эсладим. Ў ш а т о н г д а у н и м е н а н о в и М и л л е р г а ў х ш а б ф а қ а т к у з а т г а н д и м !

— Аҳмоқ, — деб қичқиргим келди қиёфадошимга. — Сенинг сейфга киришингни ҳожати йўқ! Бир неча жасаддан бошқа ҳеч нарсага эга бўлолмайсан!

Лекин қичқирмадим.

Шошилмай қўя қолдим, холос.

Мабодо, бу ҳақиқатан ҳам ўша тонг бўлса, демак а н о в и М и л л е р ҳ а л и ҳ е ч н а р с а д а н х а б а р и й ў қ, шундай бўлгач, турган гапки, менга — ў з и н и н г қиёфадошига ишонмайди. Уни ҳеч қанақанги йўл билан тўхтатиб қолиш мумкин эмасди. У шефнинг ҳузурига кириб, ҳужжатларни олади, Номмен билан учрашади... Ҳали унинг Форменни отиши, Леслининг сайёхатини «назорат қилиш» ҳам борку... Бошим айланиб кетди, лекин яқин-атрофдаги телефон-автоматдан қўнғироқ қилишга ўзимда куч топа олдим. — Хэссонникида!

Геленани ў ш а т о н г д а ҳ а н г - м а н г қ и л и б қ ў й г а н

мана шу қўнғироқ эмасмикин? Шефга ишонч бахшида этган мана шу қўнғироқ эмасмикин?..

Газни босдим. Қаршимдан келаётган ҳайдовчилар мени — соқоли олинмаган, бетлари тимдаланган, кўйлаги ифлос, тилка-пора кимсани кўриб бир лаҳза тошдай қотиб қолишарди. Ажаблансалар арзирди. Лекин улар менинг қанақанги сургундан қочиб келаётганимни фаҳмлаб етишмасди!

5

— Эҳ, Эл!.. Бир томондан мен ҳам айбдорман. Ҳар ҳолда, бизнинг касбимиз қандайдир... ҳ а қ и қ и й э м а с! — деган туйғу мени ҳеч қачон тарк этмаган, — узун, қуршаб кетган мўмиёга ўхшаш Хэссоп менга чўзилиб, орқамга ёпишиб қолган кўйлагимни кўчирди.

— Бу туйғу сизнинг Консултация манфаатлари учун ишлашингизга халақит бермаган-ку!

— Шубҳасиз, — мамнунлик билан деди Хэссоп. — Хабарларни т а р т и б г а т у ш и р и ш менга ҳам ёқарди.

У приёмникни қўйди, хонани Гарри Шледернинг дўрилдоқ овози босиб кетди. Гарри Шледер хириллаганча, айюҳаннос соларди. Гарри Шледер бизни масхаралаётганди:

«Менинг номим, жазирама кунда қуш ахлатидан ҳам қўлансадир. Менинг номим, жазирама кунда балиқ солинган саватдан ҳам қўлансадир. Менинг номим, эрига ёлғон гапирувчи аёл номидан ҳам қўлансадир... О-о-о! — Фарёд кўтарди Гарри Шледер. — Нимага менинг номим қўланса? Ахир, ёлғонни мен ўйлаб топганим йўқ-ку! Ахир, болаларнинг сутини мен тортиб олганим йўқ-ку! Ахир, жаннат қушини мен тутганим йўқ-ку! Мен пок қақнусдан ҳам покман! Покман! Покман!»

— Файрфилди, — тушунтирди Хэссоп. — Унинг поп-операси Риблининг расмларини эслатади...

Қўлимни силтаб, ваннага йўл олдим, бироқ Хэссоп қаҳвали финжонини кўтарганча, уёққа ҳам судралиб кирди.

— Сайёрамиздаги тафаккур қила оладиган инсон бир-биридан жудаям фарқ қилувчи бир неча турга бўлингани тўғрисида ҳеч ўйлаб кўрганмисан?

— Агар бу қуён ёки йўлбарс нуқтаи назаридан бўлса, эхтимол унчалик тўғримасдир, — деб мингилладим, елкамга совун сурганча.

Хэссоп пиқирлаб кулди:

— Ҳатто мана шу хонада ҳам ҳозир и к к и т а тур турибди. Мен кўпроқ қадимий, деярли қирибли кетганларни, сен эса янгиларни — улар бутун дунёни тамомила эгаллаб оладилар, деб қўрқаман, — ифодалайсан... Биз, тўғри, Эл, ҳар хил одамлармиз. Шундай. Ҳар хил бўлмаслигимиз ҳам мумкин эмас, ахир менга ўхшаган одамлар зах окопларда ағанаб ётиб, б у д у н ё г а қайтишнинг фақат беъмани умиди туфайли йиллаб яшашган! Бу бизни ўзгартирмай иложи йўқ эди! Бу ўзгариш, фаҳмлашимча, бизга худди бир кишидан иккинчисига унинг пушти камари орқали бериладигандек ғалати ва сирли равишда даҳлдордир, лекин шу билан бирга ҳеч қачон на униси, на буниси бўлолмайди. Бу нақ электрнинг ўзи, Эл, у лампани қандай ёндиришини ҳамма биледи, аммо ҳеч ким унинг қанақа кўринишга эга эканлигини айтиб беролмайди... Бузилган уйларни, Эл, тиклаш мумкин, чўкиб кетган кемаларнинг ўрнига янгиларини қуриш мумкин, фақатгина инсонни аслига қайтариш мумкин эмас. — Хэссоп илжайди: — Одамни яшаш, умуман олганда, ёғоч деворли уй қуриш ёки тамакидонга нақш солишдан кўра анча мунча осонроқ, лекин инсонни и н с о н д а н ф а р қ л а н т и р у в ч и айрим нарсаларни шунчаки яшаш мумкин эмас. Биринчи жаҳон урушини, испанка¹ эпидемиясини, кризис ва шов-шувлар даврини бошидан ўтказиб тирик қолганлар, эндиликда Шумер шаҳарларига ёки Колизейга ўхшаш бутун бошли археология. Мен буни шунинг учун айт-япманки, кўчаларда айланиб юрганимда, фақат рекламаларгагина эмас, о д а м л а р г а ҳам эътибор бераман. Менга кўпроқ бошқа бир дунёга тушиб қолганимдек туюлади.

— Тушунмадим.

— Менинг турим, — сабр-тоқат билан тушунтирди Хэссоп, — миллион йиллар муқаддам ривожланган. У турли-туман қуртлару қўнғизлар билан, дон ва гўшт билан овқатланган, оч қолган, сувсаган.

¹ И с п а н к а — грипп касалининг оғир тури.

Дунёни ўзгартиришга қодир бўлган қўллару мия бизни одамга айлантирди, кейин худди мана шу қўллар билан мия бизнинг ишимизни тортиб олиб қўйди. Нарвон — инсон тараққиётининг рамзи — автомобилнинг юмшоқ ўриндиғига айланди. Ҳаёт машиналарга ижарага бериляпти. Менинг туримдаги одамлар эса, Эл, маданият деб аталувчи нарсани вужудга келтиришда бевосита иштирок этишган. Тоштарош ҳам, олим ҳам, ҳунарманд ҳам... Мана сиз, Эл, ўзингиз билан буюмлар ўртасидаги алоқани йўқотиб қўйгансиз. Чунки уларни сиз фақат тўхтаб қолгандагина пайқайдиган машиналарингиз тайёрлаб беради. Олма дарахтининг гуллаши ёки океан узра тонг отиши сизни қизиқтирмайди. Менга ўхшаган одамлар эса нон билан тузнинг ҳақиқий таъмини билишган. Улар гуллаётган дарахтни кўриб, ундан баҳра олишни билганлар. Улар ўзларини дарахт билан айнаганима боғлаб турганлигини билмаганлар, лекин бунақанги алоқа борлигини билганлар! Сиз эса, Эл, кимёни ейсиз, кимёни ичасиз, кимё билан нафас оласиз. Ҳаёт сиз учун киною дансинглардаги ғира-шира қоронғиликда ўтаяпти. Сизнинг меваларингиз таъмини йўқотган. Ахир улар қачонлардир, Шекспирнинг миясидек ёки Леонардонинг ўзидек, табиатнинг дурдоналари бўлган-ку! Сизлар — бошқачасизлар. Энг кичкина моллюскани вужудга келтиришни уддасидан чиқа олмайсизлар-у, бутун дунёни хонавайрон қилишни биласизлар.

— Менга қаранг, Хэссол, сизга тентакка ўхшаб кўринмаяпманми?

— Йўк, сен тентак эмассан, Эл. Бахтинга, отанангнинг ҳаёти бир текисда ўтган. Қалқонсимон безларинг жойида, вужудинг йодга етарлича тўйинган, ички секреция безлари нормал ишлаб турибди. Врач сифатида гапираяпман, менга ишонишинг мумкин. Сенинг организмни биринчи йил кузатаётганим йўқ. Терингнинг ранги қорайишгача бориб етмаган, адисон касаллиги сени четлаб ўтган. Сен — руҳий жиҳатдан соғломсан, Эл. Лекин бизнинг тушунчамиздагидан бошқача соғломсан.

У гапини давом эттирмақчи эди, жаҳл билан сувга мушт туширдим:

— Бас қилинг!
— Хўп, — деди у қаҳвасини охиригача ичиб қў-
яркан.

6

Аммо шеф Хэссопга қарши ўлароқ хаяжонга тушганди. Ҳали остонадалигимдаёқ қўлини чўзиб, пилдираганча мен томонга кела бошлади:

— Э! Бу сенинг энг қисқа ишинг бўлди!

Лекин менинг мақтов эшитишдан кўра бошқа ташвишларим бор эди. Дарҳол магнитофонни қўйишни илтимос қилдим.

Шеф билан Хэссоп менга саволомуз тикилишди.

«Ҳа-а-а!... — бирдан фаҳмлаб қолдим. Улар ҳар қолда менинг, мен — ғолибман, деб айтишимни кутишаяпти».

Магнитофонни қўйдим.

Вишиллаш, шитирлаш, ғижирлаш...

Мафтун бўлгандек кассетани кузатиб тургандик, кейин бир пайтда бирданига титраб кетдик. Улар даражада ҳолдан тойган одамнинг ҳарсиллаб нафас олиши тўсатдан хонага ёпирилиб кирганидан, шовшувни босиб кетган ўқ товушидан ва ниҳоят, телбанамо додлашдан титраб кетгандик.

Ғайриинсоний, ваҳшиёна, қуруқ додлаш!..

Шеф пешонасини тириштирганча магнитофонни ўчириш учун чўзилганди, унинг қўлини тўсиб қолдим. Бизни ҳанг-манг қилиб қўйган ваҳшиёна додлаш, телбанинг додлаши, жиннининг додлаши бирор-бир кишининг эмас, Жек Беррименнинг — буюк профессионал жосуснинг додлаши эди...

— Э худо! Э худо! Э худо! — Жек энди бўшашиб, шошиб-пишиб, ялиниб-ёлбориб додларди. — Э худо! Э худо! Э худо!..

У то плёнка тугагунча фақат шу сўзларни такрорлади:

— Э худо! Э худо! Э худо!..

Хэссоп доддираганча менга қаради, лекин шеф докторни гапиришга қўймади — магнитофонни чўнтагига тикди-да, стол устига бир варақ қоғоз билан авторучка қўйиб, буюрди:

— Ез!

Нима тўғрисида ёзишим керак?

Қўрққаним тўғрисидами?..

Жиддий газеталар гоҳ хушнудлик билан, гоҳ ташвишланиб, ҳаяжонга тушган ўқувчиларига ҳар қанақанги ички электр занжирини яширинча эшитувчи жойлар системасига айлантириб бера оладиган қурилма тўғрисида ҳикоя қилиб беради; худди шу газеталар қироатхонларига товушсиз, деярли мутлақ қурол ҳақида хабар беради, шундай бўлса ҳам биз — ушбу қурол эгалари — ҳамиша ва ҳамма нарсадан қўрқамиз, чунки қадаҳга зигирдек передатчик яшириб қўйилган бўлиши мумкин. Тиш кавлагичлардан қўрқамиз, чунки унинг ичида магнитофон бўлиши мумкин. Аёллардан қўрқамиз, чунки уларнинг кийимига телекамера тиқиб қўйилган бўлиши мумкин. Суҳбатдошимизнинг қўлидаги портсигарадан қўрқамиз...

Биз ўз-ўзимизга эълон қилган буюк махфий уруш, бу — қўрқув!

Қачонки одамлар ҳамма нарсага, ҳаммага ишонмай қўйсалар, шунинг ўзи ўлим билан баробар эмасми?..

7

Езишни бошлашдан аввал шефга маълум қилдим:

— Ноеннинг одамлари билан алоқа боғлагандим.

— Биладан, — деди у чидам билан. — Ёз.

— Менинг шаҳарда қолишим мумкин эмас.

— Биладан. Сен бу ерда қолмайсан... Инчунун, Паркнинг машинасига оид ҳужжатлар аллақачон бизнинг қўлимизда бўлгач...

— Лекин мен ҳеч қанақанги ҳужжатларни олмагандим-ку!

— Уларни қидиришни сенга ҳожати ҳам йўқ эди. Бу билан Жой шуғулланганди. Унинг ҳамма саъй-ҳаракатидан диққат-эътиборни хўп боплаб чалғитдинг-да.

Жой! Яна бир алдов... Нима ҳам дердик, яна ҳам яхши... Шахсан ўзим ҳисоблаб чиқишим мумкин... Биринчи навбатда Берримен, икки кишини эса ўзим юра даври ботқоқликларида қолдириб келдим. Бунга қўшимча тарзда, эҳтимол катта йўлда яна кимдир ҳалок бўлгандир... Буларнинг ҳаммаси —

Жойдан эътиборни тортиш учун қилинди!
Наҳотки Лесли: жиноят ўзини оқламайди,
деганда янглишган бўлса?

Ичимда сўкинганча, амалга оширилган иш моҳирлигини қоғозга ёздим.

8

Паспорт текширувидан ўтиб, нейтрал зонага бордим. Шу ерда жойлашган яккаю-ягона барни чироқлар хира ёритиб турар, бар эгаси эса қадаҳлар уюми тепасида қаққайганича, қўлидаги «Сантори» вискисининг лўмбоздай шишасини эринчоқлик билан айлантириб, уларга қуяётганди.

Танга олиш учун қўлимни чўнтагимга тикқан эдим, бармоқларим қаттиқ нимагадир тегди.

Хэссопнинг совғасимикин?

Йўқ! Қоғозни очиб, сарғимтир, митти юракчага ўхшаш гинго баргини — у ўзи пайдо бўлганидан сўнг неча-неча миллионлаб йиллар ўтгач, эндигина чирий бошлаганди, — юра даври соҳилидаги оқ қумликдан ўзим топиб олган чиғаноқни кўрдим. Чиғаноқнинг юқорисидаги оқ қисмига Хэссопнинг қўли билан шундай деб ёзилганди: «Астарта субморфо-за — саёз денгизларга оид пластинкасимон ойқулоқ».

Буни аниқлашга у қачон улгурибдйкин?

Чиғаноқни ахлатдонга ташладим... Гинго барги терлаган кафтимга ёпишиб қолганди. Ижирғанганимча уни кўчириб олдим-да, ахлатдонга улоқтирдим, кейин бирдан, худди нимадандир қўрқиб кетгандек, эшикка югурдим. Жонли нимаики бор — ҳаммасига бўлган шунақанги бир нафрат, шунақанги бир умидсизлик юрагимни эза бошладики, ўшайган гирдиғум икки йигитнинг мотори гуриллаётган «Боинг»га менинг орқамдан чиқиб келаётганини анчагача пайқамадим...

Абдумажид Шомирзаев таржимаси